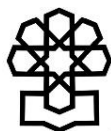

مسلل: ۱۸۴۰۴
شهریور ۱۴۰۱

پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۴۰۴

کد موضوعی: ۲۶۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات پارلمانی)

تهیه و تدوین: مصطفی دلاورپورآقدم

ناظر علمی: مهدی امیری

واژه‌های کلیدی:

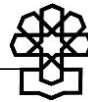
۱. دیپلماسی پارلمانی سران
۲. رئیس مجلس شورای اسلامی
۳. مجامع پارلمانی
۴. هیئت‌های دیپلماتیک
۵. گروه‌های دوستی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۶/۱۴

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	مقدمه
۵.....	گفتار اول: ابعاد و سیر تحول دیپلماسی پارلمانی
۸.....	گفتار دوم: دلایل موافقان و مخالفان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی
۱۱.....	گفتار سوم: ابزار دیپلماسی پارلمانی
۱۶.....	گفتار چهارم: الزامات دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی
۲۷.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۸.....	منابع و مآخذ

پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی

چکیده

به‌منظور حضور مقتدرانه در عرصه سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران لازم است با توجه به بند «۱۶» اصل سوم و اصول ۱۵۲ و ۱۵۴ قانون اساسی، از همه ابعاد و ظرفیت‌های دیپلماسی استفاده کند. دیپلماسی رسمی، عمومی، دفاعی، اقتصادی، فرهنگی و ... از مهم‌ترین ابعاد دیپلماسی است که هر کدام متولیان خاص خود را دارد. یکی از مهم‌ترین اضلاع دیپلماسی عمومی، دیپلماسی پارلمانی است که متولی اصلی آن مجلس شورای اسلامی است.

طبعاً قدرت مانور دولتمردان در عرصه روابط بین‌الملل در قیاس با نمایندگان پارلمان محدودتر است ولی قانونگذاران به دلیل ایفای وظایف نمایندگی تحرک دیپلماتیک بالاتری دارند و در بیان مواضع از آزادی بیشتری در قیاس با وزیر امور خارجه و سفرا برخوردارند. ستون فقرات و موتور پیشران توسعه دیپلماسی پارلمانی بر پنج کنشگر ریاست محترم قوه مقننه، شورای اجرایی بین‌المجالس، گروه‌های دوستی، رؤسای فراکسیون‌ها و رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی بنا شده است. این پنج کنشگر به‌عنوان معماران سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی، لازم است در تمام سطوح دیپلماسی پارلمانی دوجانبه، منطقه‌ای، قاره‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی مشارکت میدانی مؤثر داشته باشند. رویکرد کلان دیپلماسی پارلمانی مجلس یازدهم در عرصه مدیریت جهادی ابتکار و عمل، براساس چهار شاخص کارآمدی، شفافیت، مردمی‌سازی و هوشمندسازی بنا شده است.

در منظومه دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، کاریست ابتکار و نوآوری در راهبرد دیپلماسی پارلمانی ضروری است. این اقدام باعث می‌شود مجلس یازدهم نقش بی‌بدیلی را در تنظیم‌گری و معماری معادلات منطقه‌ای و جهانی ایفا کند.

در حال حاضر شکاف بین دیپلماسی پارلمانی دوجانبه و قاره‌ای که از آن با عنوان منطقه‌گرایی پارلمانی نام برده می‌شود، بسیار مشهود است. توجه معماران دیپلماسی پارلمانی به این موضوع از اهمیت راهبردی برخوردار است، به‌ویژه اینکه رهبر دوران‌دیش انقلاب (مدظله العالی) همواره در بیانات مختلف بر ضرورت منطقه‌گرایی، توجه به کشورهای مسلمان و همسایه و همچنین استفاده از ظرفیت‌های غنی نگاه به شرق تأکید فرموده‌اند.

در میان کنشگران دیپلماسی پارلمانی، نقش ریاست محترم قوه مقننه و گروه‌های دوستی از بقیه کنشگران برجسته‌تر است، به همین دلیل توصیه می‌شود با ابتکار و عمل در عرصه میدان، از ظرفیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه و رؤسای گروه‌های دوستی برای توسعه مجامع پارلمانی منطقه‌ای مانند اتحادیه بین‌المجالس سازمان شانگهای، اتحادیه بین‌المجالس جبهه مقاومت اسلامی، اتحادیه بین‌المجالس کشورهای حاشیه

دریای خزر و اتحادیه بین‌المجالس کشورهای فارسی زبان استفاده شود. این اقدام گامی عملیاتی و راهبردی در جهت تحکیم ستون‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی است. در دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، بایستی نقش دین نیز در میدان سیاست برجسته باشد. رایزنی ریاست محترم قوه مقننه و هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس جبهه مقاومت اسلامی یا ترسیم نقشه راه عملیاتی برای حضور مقتدرانه در اتحادیه بین‌المجالس اسلامی، مصداقی از تجلی نقش دین در میدان دیپلماسی پارلمانی است. در هزاره سوم میلادی، بخشی از مذاکرات دیپلماتیک پارلمانی به‌ویژه با کشورهای دارای نظام پارلمانی توسط رؤسای فراکسیون‌ها انجام می‌شود، درحالی‌که یکی از حفره‌های دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، غفلت از ظرفیت دیپلماتیک رؤسای فراکسیون‌های مجلس شورای اسلامی با هم‌تایان پارلمانی خود در سایر کشورهاست. اهتمام مجلس انقلابی یازدهم به شکل‌گیری و پرورش احزاب و فراکسیون‌های منسجم در تراز انقلاب اسلامی و افزایش نقش‌آفرینی آنان در میدان دیپلماسی باید به‌عنوان یکی از اصول دیپلماسی پارلمانی پیش‌ران در گام دوم انقلاب مورد توجه قرار گیرد. با توجه به مطالب فوق‌الذکر، اولین گام برای تحقق دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، جهاد تبیین است. در این بخش لازم است با معرفی ابتکارات نوین و اثربخش، ظرفیت‌های دیپلماتیک برای کنشگران دیپلماسی پارلمانی مجلس یازدهم تبیین شود. این اقدام به‌صورت مستقیم کارآمدی و شفافیت فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه را ارتقا می‌دهد. از طرفی لازم است بین متولیان و کنشگران دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران همسویی و قوام استراتژیک برقرار باشد، به همین دلیل ایجاد شورای هماهنگی دیپلماسی پارلمانی می‌تواند از شکل‌گیری فعالیت‌های دیپلماتیک جزیره‌ای در قوه مقننه جلوگیری کند.

سنجش مستمر عملکرد متولیان دیپلماسی مجلس شورای اسلامی، مستلزم شاخص‌گذاری و تبیین ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی کارآمد و متوازن است. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود در مجلس یازدهم که اولین مجلس در گام دوم انقلاب است، با هم‌اندیشی صاحب‌نظران دانشگاهی و نمایندگان شاخص ادوار، سند پیوست شاخص‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی تبیین شود. این شاخص‌ها، شاقول معماری دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران در گام دوم انقلاب خواهد بود.

مستندسازی و ثبت فعالیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه و رؤسای گروه دوستی، می‌تواند به غنی‌سازی ادبیات دیپلماسی پارلمانی کمک کند. با توجه به لزوم بهره‌وری از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی فناورانه، توصیه می‌شود دیجیتال‌سازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس یازدهم در اولویت باشد. در مجالس دنیا، مأموریت مستندسازی دیپلماسی پارلمانی برعهده دبیرکل پارلمان است که در اغلب مواقع با تغییر رؤسای مجالس، کمتر تغییر می‌کنند و نوعی قوام و ثبات مدیریتی در فرایند مستندسازی مشهود است.

هماهنگی و همسویی فعالیت کنشگران دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، از پیش‌نیازهای ارتقای کارایی فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه است. در همین رابطه شناسایی ابتکارات سیاسی ریاست محترم قوه مقننه و گروه‌های دوستی ضروری است، البته ریاست محترم قوه مقننه در چارچوب دیپلماسی پارلمانی سران مانند مذاکره با

رؤسای مجالس دنیا در اتحادیه بین‌المجالس جهانی و سخنرانی و مذاکرات پیرامونی در نشست‌هایی همچون اجلاس رؤسای مجالس دنیا، پیشانی معرفی و اشاعه دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی است. با توجه به استقرار دبیرخانه مجمع مجالس آسیایی و اتحادیه بین‌المجالس اسلامی در تهران، هرگونه تقویت پل ارتباطی بین ریاست محترم قوه مقننه با دبیرخانه‌های مذکور می‌تواند ابتکار و اثربخشی رئیس مجلس در میدان مجامع پارلمانی را ارتقا دهد.

برگزاری «اجلاس پارلمانی سران» به پیشنهاد و ابتکار ریاست محترم قوه مقننه برای حل‌وفصل تنش‌های منطقه‌ای و توسعه دیپلماسی پارلمانی سران با مجالس کشورهای دوست و همسو، نقش مهمی را در شکست و ناکامی سیاست‌های سلطه‌مآبانه آمریکا برای انزوای جمهوری اسلامی ایران ایفا می‌کند. در این میان توسعه فعالیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و رؤسای گروه‌های دوستی به سمت توسعه روابط پارلمانی با کشورهای مهم آسیایی همچون چین، اندونزی، مالزی، هند، ژاپن و کشورهای همسایه و مجالس کشورهای اورآسیا می‌تواند ستون‌های شکل‌گیری قرن بیست و یکم - قرن آسیا را مستحکم‌تر کند. رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) بارها بر لزوم بروز و ظهور استکبارستیزی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأکید فرموده‌اند. در همین راستا تأسیس ائتلاف‌های نوین و مترقی پارلمانی با مجالس کشورهای مخالف سیاست‌های یکجانبه‌گرایانه آمریکا باید به‌عنوان یکی از اصول دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، مورد توجه قرار گیرد.

یکی دیگر از ظرفیت‌های غنی ریاست محترم مجلس، شرکت و سخنرانی در کنفرانس‌های مهم اقتصادی و امنیتی است. ارائه ابتکارات منطقه‌ای با مشارکت مجالس کشورهای منطقه در جهت استقرار امنیت پایدار، از دیگر ظرفیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در سطح دیپلماسی پارلمانی سران است.

مقدمه

دیپلماسی، هنر تأمین منافع ملی از طریق به‌کارگیری هوشمندانه فنون مذاکره در زمان و مکان مناسب است.^۱ دیپلماسی پارلمانی، به مفهوم اهتمام مجالس ملی برای کاربست هوشمندانه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دیپلماتیک در جهت تسهیل و تسریع دستیابی به منافع ملی حوزه سیاست خارجی است.^۲ دیپلماسی پارلمانی در ذیل «دیپلماسی عمومی»^۳ قرار دارد و از قدرت مانور و چابکی بالاتری در قیاس با دیپلماسی رسمی برخوردار است، چراکه قانونگذاران برخلاف محذورات دیپلمات‌های وزارت امور خارجه، چندان در چارچوب‌های متصلب حرکت نمی‌کنند و به‌دلیل ایفای وظایف نمایندگی، از انعطاف و چابکی بیشتری در بیان مواضع برخوردارند.^۴

اصطلاح دیپلماسی پارلمانی برای نخستین بار در سال ۱۹۵۵ میلادی توسط «دین راسک»^۵ ابداع شد. دین راسک، استفاده از روبه‌های پارلمانی در مذاکرات دوجانبه و چندجانبه بین دولت‌ها را دیپلماسی پارلمانی نامید.^۶

1. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/diplomacy>

2. Staviridis, Stelios (2017). Parliamentary Diplomacy in European and Global Governance, Brill Publication, p: 318.

3. Public Diplomacy

4. Pejo, Phillip (2018). Parliamentary Diplomacy: An Emerging Actor in Democratized Diplomatic Communication, Carin Publication. P 13.

5. Dean Rusk

6. Rusk, Dean (1955). Parliamentary Diplomacy Debate vs. Negotiation, World Affairs Interpreter, vol. 26, no. 2, pp: 121-138.

تصویر ۱. طراحان اصطلاح دیپلماسی، دیپلماسی عمومی و دیپلماسی پارلمانی

		
دین راسک طراح اصطلاح دیپلماسی پارلمانی	ادموند گولیون طراح اصطلاح دیپلماسی عمومی	ادموند برک طراح اصطلاح دیپلماسی

فلسفه وجودی نگارش این گزارش راهبردی - کاربردی، تبادر این مسئله به ذهن اکثر نخبگان مطالعات پارلمانی و نمایندگان مجلس شورای اسلامی است که در گام دوم انقلاب، دیپلماسی پارلمانی پیشران و کارآمد بایستی از چه معیارها و سازوکارهایی برخوردار باشد. تفاوت سؤال و مسئله نیز در همین نکته نهفته که پاسخ به یک سؤال با پرسش از افراد و منابع مشخص برطرف می‌شود ولی پاسخ به مسئله‌ای مانند ملزومات دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، مستلزم نگاه چندبعدی به حوزه روابط بین‌الملل است. به‌ویژه اینکه با ورود به هزاره سوم، فنون و ابزار دیپلماسی پارلمانی از پیچیدگی و تکثر بالایی برخوردار شده است.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، توجه به عنصر کارآمدی است. همسویی و انسجام راهبردی بین طراحان و بازیگردان‌های دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، از ملزومات کارآمدسازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. منافع ملی و مصالح عالی‌ه نظام، خط قرمز تمامی تصمیمات اساسی کشور است. به همین دلیل همسوسازی راهبرد دیپلماسی مجلس شورای اسلامی با اولویت منافع ملی و چشم‌انداز ترسیم شده در سند الهام‌بخش و مترقی گام دوم انقلاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یکی دیگر از ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی کارآمد، ابتکار و نوآوری در عرصه دیپلماسی پارلمانی و ارائه راهکارهای خلاقانه با هدف ارتقای جایگاه مجلس شورای اسلامی در معادلات منطقه‌ای و جهانی است.

مهم‌ترین دلایل اهتمام نمایندگان به نوآوری و خلاقیت در میدان دیپلماسی پارلمانی عبارتند از:

- ضرورت هم‌افزایی و همسویی راهبردی بین ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی با سایر ابعاد دیپلماسی،
- ضرورت انتفاع حداکثری از مجامع پارلمانی در راستای اولویت‌های سیاست خارجی،
- اهمیت بهره‌وری از نظرات هیئت‌های اندیشه‌ورز در فرایند تبیین راهبرد دیپلماسی پارلمانی،
- پیچیده‌تر شدن تحولات بین‌المللی و افزایش نقش کنشگران غیردولتی در هزاره سوم میلادی.

مهم‌ترین سؤال این گزارش راهبردی - کاربردی این است که نقشه راه فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای اثرگذاری حداکثری بر معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی، بایستی بر چه سازوکارهایی ریل‌گذاری شود. آنچه مسلم است طراحی دیپلماسی پارلمانی پیشران و کارآمد، مستلزم غربالگری کاستی‌ها و نقاط قوت فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است.

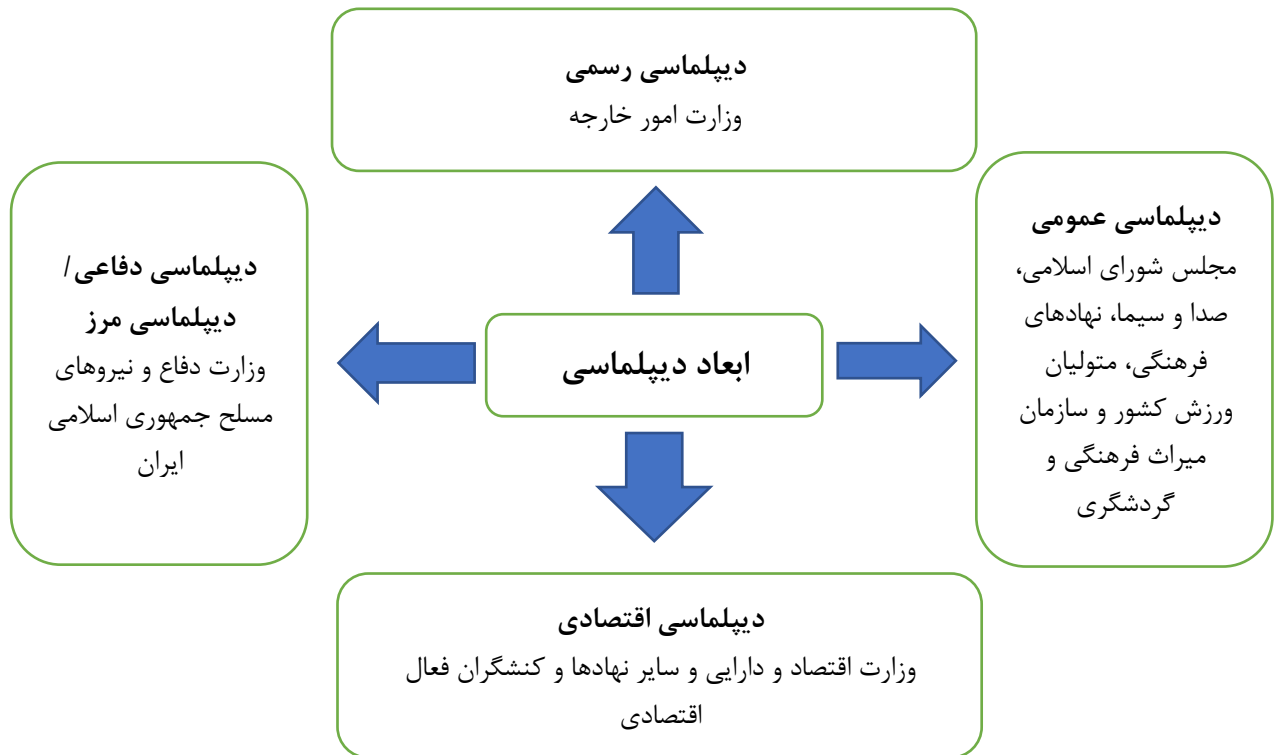
شایان ذکر است در خصوص رسالت، اهداف و ساختار مجلس شورای اسلامی تاکنون تحقیقات متعددی صورت گرفته ولی در خصوص ملزومات راهبردی دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی به تفکیک ظرفیت‌های ریاست محترم قوه مقننه و گروه‌های دوستی تاکنون تحقیقی انجام نشده است و از این لحاظ این پژوهش می‌تواند نقطه عطفی در راستای توانمندسازی ظرفیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه محسوب شود.

گفتار اول: ابعاد و سیر تحول دیپلماسی پارلمانی

پایان جنگ سرد و حوادث تروریستی یازده سپتامبر ۱۹۹۱، نقاط عطفی در ورود پارلمان‌ها به حوزه روابط بین‌الملل است.^۱ با ورود به هزاره سوم میلادی، نقش کنشگران غیردولتی همچون «گروه‌های فشار پارلمانی»^۲، سازمان‌های مردم نهاد، سلبریتی‌ها^۳، دانشگاه‌ها، مخازن فکری، رسانه‌ها و احزاب در شکل‌دهی و اثرگذاری بر فرایندهای سیاست بین‌الملل پررنگ‌تر شده است.^۴ این فرایند به صورت مستقیم نقش و اثرگذاری مجالس ملی در عرصه‌های دیپلماتیک را ارتقا داده است. به مرور نمایندگان برخی مجالس دنیا با تصویب قوانین و اظهارنظرهای مرتبط با حوزه سیاست خارجی در جهت تأمین منافع نهادها و گروه‌های فشار گام برداشتند.^۵ فعال شدن نقش کنشگران غیردولتی در عرصه‌های بین‌المللی، جدا از دیپلماسی عمومی، افق‌های جدیدی را نیز در عرصه‌های «دیپلماسی ورزشی»^۶، «دیپلماسی رسانه‌ای»^۷، «دیپلماسی فرهنگی»^۸ و «دیپلماسی اقتصادی»^۹ به وجود آورده^{۱۰} و به مرور نقش نمایندگان در عرصه «چانه‌زنی چندجانبه»^{۱۱} افزایش می‌یابد.^{۱۲} در مرحله بعدی نقش احزاب و فراکسیون‌ها در ساختار دیپلماسی پارلمانی تقویت می‌شود و بسیاری از طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی، ابتدا درون احزاب و فراکسیون‌های پارلمانی پخت‌وپز می‌شوند که این رویه در نظام‌های وست مینستر و نظام‌های پارلمانی از اهمیت بالاتری برخوردار است.^{۱۳}

1. Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman (eds.), *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices* (Oxford: Oxford University Press, 2012), p:18.
2. Parliamentary Lobbies
3. celebrities
4. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19401>
5. Nicholas Bayne and Stephen Woolcock, *The New Economic Diplomacy Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations* (Farnham: Ashgate, 2011), p;125.
6. Sport Diplomacy
7. Media Diplomacy
8. Cultural Diplomacy
9. Economic
10. Jan Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005).
11. Multilateral negotiations
12. Inter-Parliamentary Union, 'Parliamentary Involvement in International Affairs', Report to IIWorld Conference of Speakers of Parliaments (New York, 7-9 September 2005), p. 2.
13. <https://www.britannica.com/topic/democracy/Factions-and-parties>

تصویر ۲. ابعاد دیپلماسی

از منظر اتحادیه بین‌المجالس جهانی، دیپلماسی پارلمانی در امتداد دیپلماسی رسمی برای دستیابی به ارزش‌های قانون اساسی و تأمین منافع ملی در چارچوب همکاری‌های مشترک است.^۱ منافع از لحاظ درجه اهمیت به سه دسته منافع حیاتی، مهم و حاشیه‌ای تقسیم می‌شوند. منافع حیاتی به منفعی اطلاق می‌شوند که با موجودیت یک کشور و بقای نظام سیاسی آن گره خورده‌اند و قابل مذاکره نیستند. منافع مهم شامل اهدافی است که دولت‌ها برای صیانت از آنها در مذاکرات تلاش می‌کنند. منافع حاشیه‌ای نیز برای ارتقای توان چانه‌زنی یک دولت در مذاکرات ایجاد شده و در صورت دریافت امتیازات متوازن، قابل اغماض هستند.^۲ تعقیب منافع ملی با رویکرد ارتقای امنیت وجودی، امنیت رفاهی، ارتقای قدرت ملی و پرستیژ بین‌المللی دنبال و موتور پیشران سیاست‌های دیپلماتیک قوای مجریه و مقننه محسوب می‌شود.

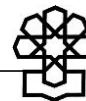
ابتکار عمل و نوآوری کنشگران دیپلماسی مجلس شورای اسلامی، می‌تواند جایگاه قوه مقننه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را ارتقا دهد.^۳ منافع ملی هر کشور در اسناد بالادستی به‌ویژه قانون اساسی تبلور یافته است و اشاره به اهداف عالی‌ای دارد که با تغییر قوای مقننه یا مجریه دچار استحاله یا دگرگونی نمی‌شوند.^۴ در اکثر کشورها منافع ملی مورد اجماع اکثر نخبگان حاکمیتی و دانشگاهی است و تحرکات دیپلماسی پارلمانی، رسمی، دفاعی و

1. <https://www.dailymaverick.co.za/opinionista/2015-03-30-parliamentary-diplomacy-sustainable-development-beyond-2015/#.vqf3efk-ogv>

2. https://daneshnameh.srbiau.ac.ir/article_4060_1b17ef4008e862e5810acc79a5ec1003.pdf

۳. صالحی، جواد و سیدکاظم رضوی مبرقع (۱۳۹۶). فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال هشتم، شماره سی ام، صص ۲-۲۰.

۴. اخوان کاظمی، مسعود و ایوب نیکونهاد (۱۳۹۹). سیاست خارجی مکتوب جمهوری اسلامی ایران در پرتو اسناد بالادستی، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۴، صص ۱۸-۱۷.

اقتصادی براساس آنها ریل گذاری می شود.

دیپلماسی پارلمانی در پنج سطح «دیپلماسی پارلمانی دوجانبه»^۱، «دیپلماسی پارلمانی منطقه‌ای»^۲، «دیپلماسی پارلمانی فرامنطقه‌ای»، «دیپلماسی پارلمانی قاره‌ای»^۳ و «دیپلماسی پارلمانی جهانی» پیگیری می شود. برای مثال رایزنی ریاست محترم مجلس شورای اسلامی با رؤسای مجالس کشورهای همسایه در زمره دیپلماسی پارلمانی دوجانبه، رایزنی ریاست محترم مجلس با همتایان خود در سازمان همکاری‌های شانگهای در چارچوب دیپلماسی پارلمانی منطقه‌ای، توسعه روابط دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در مجمع مجالس آسیایی در زمره دیپلماسی پارلمانی قاره‌ای، مذاکرات شورای اجرایی بین‌المجالس جمهوری اسلامی ایران در قالب اتحادیه بین‌المجالس اسلامی در زمره دیپلماسی پارلمانی فرامنطقه‌ای و مذاکرات دیپلماتیک رئیس مجلس شورای اسلامی در اجلاس‌های بهاره و پاییزه اتحادیه بین‌المجالس در زمره دیپلماسی پارلمانی جهانی است. **مجلس شورای اسلامی به منظور قرارگیری در مدار دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی لازم است در هر پنج سطح فوق‌الذکر با برنامه ورود کند.**

در روابط نوین بین‌الملل، سرمایه‌گذاری پارلمان‌ها در حوزه «دیپلماسی نهادی»^۴ یا «دیپلماسی مجامع» روزبه‌روز در حال افزایش است.^۵ اهتمام نمایندگان مجلس شورای اسلامی برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس سازمان شانگهای یا اتحادیه بین‌المجالس دی - هشت مصادیقی از دیپلماسی پارلمانی نهادی است.^۶

در یک تقسیم‌بندی دیگر، ابزار دیپلماسی پارلمانی به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند.^۷ در دیپلماسی پارلمانی مستقیم، قانونگذاران بدون واسطه و به‌صورت مستقیم در عرصه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی به ایفای نقش می‌پردازند که از مصادیق آن می‌توان به مذاکرات چهره‌به‌چهره ریاست محترم مجلس شورای اسلامی با رؤسای قوای مقننه و مجریه سایر کشورها اشاره کرد ولی در دیپلماسی پارلمانی غیرمستقیم، نمایندگان از ظرفیت‌های نظارتی برای تأثیرگذاری بر سیاست خارجی استفاده می‌کنند. برای مثال طرح سؤال یا تحقیق و تفحص از عملکرد وزارت خارجه در سازمان‌های بین‌المللی یا تصویب طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی به‌صورت غیرمستقیم بر روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها تأثیر می‌گذارد.

برخی کشورها نیز به‌منظور توسعه مبانی نظری و مطالعات راهبردی دیپلماسی پارلمانی، نهادهایی را تأسیس کرده‌اند. برای مثال استرالیا نهادی را با عنوان «دفتر روابط اجتماعی و بین‌الملل»^۸ تأسیس کرده که در کنار برگزاری دوره‌های آموزشی، سازوکارهایی را نیز برای گسترش فعالیت‌های دیپلماتیک پارلمانی با سایر کشورها ارائه می‌دهد.^۹ برخی مراکز مطالعاتی و علمی مانند انجمن حقوقدانان آمریکا، دیپلماسی پارلمانی را در ذیل دیپلماسی سازمانی تعریف

1. Bilateral Parliamentary Diplomacy

2. Multilateral Parliamentary Diplomacy

3. Continental Parliamentary Diplomacy

4. Institutional Diplomacy

5. http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Mirsada_Hallunaj_-_Parliamentary_Diplomacy_as_a_Helpful_Instrument_in_Foreign_Policy.pdf

۶. گروه دی هشت شامل هشت کشور جمهوری اسلامی ایران، ترکیه، پاکستان، بنگلادش، اندونزی، مصر و نیجریه است.

7. <http://www.aalep.eu/about-parliamentary-diplomacy>

8. International and Community Relations Office (ICRO)

9. Inter-Parliamentary Relations, <http://www.aph.gov.au/house/info/pro/index.htm>

می‌کنند که در آن هیئت‌های دیپلماتیک مجالس دنیا از ظرفیت مجامع پارلمانی برای حل و فصل دغدغه‌های مشترک استفاده می‌کنند.^۱

انگلیس «مرکز بین‌المللی مطالعات پارلمانی»^۲ را با هدف شناسایی منغذهای گسترش روابط پارلمانی با سایر کشورها به‌ویژه اعضای اتحادیه اروپا دایر کرده است. این مرکز همچنین با نهادهای بین‌المللی همچون بانک جهانی، بانک توسعه اروپا، سازمان بین‌المللی کار و برخی نهادهای وابسته به سازمان ملل نیز همکاری می‌کند.^۳ مهم‌ترین هدف این مرکز مطالعاتی، برقراری حکمرانی خوب بین قانونگذاران با دولتمردان و فعالان اجتماعی عنوان شده است. این مرکز در ۶ حوزه حکمرانی، حوزه‌های انتخابیه، اصلاح بخش عمومی، مقررات، امنیت و سلامت فعالیت می‌کند و با انتشار «مجله حکمرانی»^۴ و «فصلنامه بین‌الملل»، آخرین فعالیت‌های دیپلماسی پارلمانی اتحادیه اروپا را رصد و منتشر می‌کند.^۵

حیطه و برد اثرگذاری مجالس در حوزه سیاست خارجی به حدی افزایش یافته که برخی تحلیل‌گران از قانونگذاران مشرف به حوزه دیپلماسی و روابط بین‌الملل با عنوان «کارگزار سیاست خارجی»^۶ نام می‌برند.^۷ به‌رغم اینکه ادبیات، فنون و کاربرد دیپلماسی پارلمانی در سال‌های اخیر توسعه یافته ولی محافل دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران کمتر به مبحث دیپلماسی پارلمانی ورود کرده‌اند در حالی که در هزاره سوم میلادی، مبحث دیپلماسی پارلمانی از هر دو منظر مطالعات نظری (بنیادین) و مطالعات راهبردی به‌عنوان یکی از مباحث مهم دیپلماسی عمومی مطرح شده‌اند.^۸ البته در برخی دانشگاه‌های جمهوری اسلامی ایران به سمت مطالعات بنیادین پارلمانی گام برداشته‌اند که لازم است تعداد آنها از لحاظ کیفی و کمی گسترش یابند.

گفتار دوم: دلایل موافقان و مخالفان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی

در این گفتار به مهم‌ترین دلایل موافقان و مخالفان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی اشاره می‌شود.

۱-۲. دلایل موافقان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی

اشتراک‌گذاری تجارب قانونگذاران برای مقابله با تهدیدهای مشترک، تشریک‌مساعی مجالس قانونگذاری برای مقابله با ابرچالش‌ها و بحران‌های نوظهور، همکاری مجالس ملی در اتحادیه بین‌المجالس جهانی برای اشتراک‌گذاری تجارب قانونگذاری پیرامون چالش‌ها و مسائل اساسی پیش‌رو، بیماری‌های فراگیر، ناامنی غذایی، تروریسم و ناتوانی دولت‌ها در حل و فصل برخی تنش‌های منطقه‌ای موجب شده‌اند به‌مرور جایگاه مجالس در مختصات سیاست بین‌الملل پررنگ‌تر

1. <http://definitions.uslegal.com/p/parliamentary-diplomacy/>

2. International Centre for Parliamentary Studies (ICPS)

3. International Centre for Parliamentary Studies, <https://www.parlicentre.org/>

4. Government Gazette

5. Areas of Expertise, <https://www.parlicentre.org/about-us/area-expertise>

6. Foreign Policy Broker

7. Trainauskienė, Sigita (2015). Role of Parliament in Foreign Policy Formation : Anew Democracy Case, Kaunas University of Technologies, P:3.

۸. حاجی مینه، رحمت، محمد عابدی (۱۳۹۸). پارلماسی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی بین‌المللی، ص ۱۲۲.

شود، به طوری که جدا از «صلاحیت تقنینی»^۱ و «کارکردهای نظارتی»^۲، رکن دیگری با عنوان «دیپلماسی پارلمانی»^۳ نیز به کارویژه مجالس افزوده شده و نقش قانونگذاران در عرصه سیاست خارجی، توسعه دیپلماسی اقتصادی و امنیت پایدار افزایش یافته است. قانونگذاران با در اختیار داشتن ابزار نظارتی از جمله استیضاح، طرح سؤال یا دعوت از متولیان سیاست خارجی به کمیسیون، به صورت غیرمستقیم در سوگیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأثیر می‌گذارند. اکثر مجالس دنیا به این باور رسیده‌اند که برای فائق آمدن بر مشکلات جهانی دیگر نمی‌توان فقط به دولت‌ها بسنده کرد. ابزار دیپلماتیک نمایندگان در بسیاری از موارد بسیار پر قدرت‌تر از ابزار وزارت امور خارجه عمل می‌کند، زیرا مهر بزرگی به نام نمایندگی ملت را بر پیشانی دارد و آن را از حالتی صرفاً سیاسی، خشک و یکجانبه به یک سازمان مردم‌نهاد بزرگ اما رسمی و غیرخصوصی مبدل کرده است. مهم‌ترین دلایل موافقان ورود پارلمان به حوزه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی عبارتند از:

الف) مقابله با یکجانبه‌گرایی و بحران‌های نوظهور

دیپلماسی پارلمانی هر چند دارای روبنای سیاست خارجی است ولی در تعمیق و گسترش روابط در سایر عرصه‌ها نیز نقش سازنده‌ای را ایفا می‌کند. برای مثال نمایندگان مجلس شورای اسلامی از طریق رایزنی با سایر مجالس دنیا به‌ویژه مجالس کشورهای همسایه، نقش اثرگذاری را در تعمیق منطقه‌گرایی و دیپلماسی پارلمانی اقتصادی ایفا می‌کنند. پارلمان‌ها همچنین نقش مهمی را در فرایند توسعه چندجانبه‌گرایی برعهده دارند. آنان همچنین با اعزام هیئت‌های حقیقت‌یاب، به صورت مستقیم به استقرار صلح و امنیت پایدار منطقه‌ای کمک می‌کنند.^۴

ب) توسعه نهادگرایی در حوزه روابط بین‌الملل

ترسیم نقشه راه دیپلماسی پارلمانی که در ذیل آن برنامه‌های یک‌ساله نیز تبیین شده‌اند، نقش مؤثری را در ایجاد نهادهایی که خلاً آنها احساس می‌شود، ایفا می‌کند. برای مثال تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی»^۵ یا «مجمع مجالس آسیایی»^۶ از درون مذاکرات دیپلماتیک رؤسای مجالس آسیایی شکل گرفت.^۷

ج) کاهش هزینه روابط خارجی

افزایش سهم فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان در عرصه روابط خارجی، موجب کاهش هزینه سیاسی اقدامات دولت در برخی حوزه‌ها می‌شود؛ زیرا قدرت مانور دولتمردان در عرصه روابط بین‌الملل در قیاس با نمایندگان پارلمان محدودتر است ولی قانونگذاران به دلیل ایفای وظایف نمایندگی از تحرک دیپلماتیک بالاتری برخوردارند و ارتباطاتی که از طریق نمایندگان پارلمان با سایر دولت‌ها برقرار می‌شود، ممکن است برای سفرها هم امکان‌پذیر نباشد.^۸ دولتمردان ناچارند در

1. Legislative Jurisdiction

2. Supervision Function

3. Parliamentary Diplomacy

۴. نادری، احمد (۱۴۰۰). نقش اتحادیه بین‌المجالس جهانی در گفتگوهای بین پارلمانی و استقرار صلح، تهران: پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی.

5. The Parliamentary Union of the OIC Member States (PUIC, PUOICM)

6. Asian Parliamentary Assembly (APA)

۷. دلاوری‌پور اقدم، مصطفی (۱۳۹۴). ساختار، اهداف و مأموریت پارلمان پان آفریقا، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات سیاسی، ص ۲.

8. Titinen, Seppe (1996). Role of Parliament in the Conduct of Foreign Relations, Association of Secretaries General of Parliaments, p:56.

چارچوب اصول دیپلماتیک، بسیار قانونمند عمل کنند و اگر مسئله‌ای خارج از آن مطرح شود، مورد مؤاخذه قرار می‌گیرند، درحالی که یکی از وظایف ذاتی نمایندگان، اظهارنظر در همه امور است.

د) اتخاذ مواضع مشترک در سازمان‌های بین‌المللی

یکی از مهم‌ترین نتایج تقویت تعاملات دوجانبه در قالب گروه‌های دوستی، اتخاذ مواضع مشترک در سازمان‌های بین‌المللی به‌ویژه اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و اتحادیه بین‌المجالس جهانی است.

ه) دمکراتیزه کردن روابط بین‌الملل

اتحادیه بین‌المجالس جهانی به مهم‌ترین کانون رایزنی سران مجالس دنیا تبدیل شده است. سرعت این روند به حدی است که برخی تحلیل‌گران بر این باورند که در آینده اتحادیه مذکور از طریق تعاملات تنگاتنگ با سازمان ملل به‌عنوان مجمع پارلمانی این نهاد فعالیت و اولین گام مؤثر در جهت دمکراتیزه کردن روابط بین‌الملل در گستره جهانی برداشته خواهد شد.

۲-۲. دلایل مخالفان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی

تعمیق و گسترش دیپلماسی پارلمانی با مخالفت‌هایی همراه است و برخی دولت‌ها در برابر نقش‌آفرینی مجالس ملی در عرصه‌های بین‌المللی مقاومت می‌کنند^۱ با این وجود اغلب کشورها نه‌تنها نگاه سلبی به فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان ندارند بلکه آن را در راستای گسترش منافع ملی و منطقه‌ای تفسیر می‌کنند.^۲ مهم‌ترین دلایل مخالفان ورود پارلمان به حوزه سیاست خارجی عبارتند از:

الف) لزوم سرعت عمل در برخی تصمیم‌گیری‌ها

سرعت اقدام، یکی از ویژگی‌های اجتناب‌ناپذیر حوزه سیاست خارجی در مواقع بروز بحران‌های تصمیم‌گیری است. برخی دولتمردان بر این باورند که ورود مجالس قانونگذاری به حوزه سیاست خارجی این سرعت عمل را کاهش می‌دهد.

ب) احتمال نشت اطلاعات محرمانه

بسیاری از اطلاعات حوزه سیاست خارجی، حساس و محرمانه‌اند. به‌دلیل ارتباط دائم نمایندگان با گستره عمومی مانند حوزه‌های انتخابیه و شبکه‌های رسانه‌ای، احتمال نشت برخی اطلاعات حوزه سیاست خارجی افزایش می‌یابد.

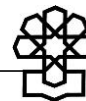
ج) تشریفاتی بودن مجلس در برخی کشورها

در برخی کشورها مانند اغلب کشورهای عرب حوزه خلیج فارس، مجلس جنبه نمادین و تشریفاتی دارد یا اینکه نقش آن در دیپلماسی پارلمانی بسیار کم‌رنگ است که از مصادیق آن می‌توان به نقش تشریفاتی مجلس شورای عربستان در سیاست خارجی این کشور اشاره کرد.^۳

1. <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/23783>

2. Stelios Stavrids, "Parliamentary Diplomacy: Any Lessons for Regional Parliaments", http://www.unizar.es/union_europea/files/documen/

3. General Introduction of the Shura Council in Saudi Arabia and Parliamentary Diplomacy, <https://ideas.repec.org/a/rfa/ijlpaj/v4y2021i1p41-56.html>

گفتار سوم: ابزار دیپلماسی پارلمانی

نمایندگان مجلس شورای اسلامی هنگامی می‌توانند از همه ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی استفاده کنند که نسبت به شناسایی ظرفیت‌ها و ابزار آن اشراف کامل داشته باشند. به همین دلیل قبل از اشاره به ملزومات دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، لازم است ابزار آن بررسی شوند.

جدول ۱. ابزار دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران

گروه‌های دوستی	رایزنی‌های رئیس مجلس	ارائه ابتکارات پارلمانی	اصول (۷۷) و (۱۲۵) قانون اساسی	رایزنی رؤسای فراکسیون‌ها	صدور بیانیه
رایزنی‌های رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی	رایزنی و سخنرانی قانونگذاران در مجامع پارلمانی	همراهی نمایندگان با هیئت‌های اعزامی دستگاه‌های اجرایی	موافقت یا مخالفت با طرح‌ها و لوایح مرتبط با حوزه سیاست خارجی	برگزاری جلسات استماع کمیسیون امنیت ملی با متولیان سیاست خارجی	تحقیق و تفحص از وزارت امور خارجه یا نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور
نظارت بر حسن اجرای قوانین حوزه سیاست خارجی	تشکیل کمیسیون‌های ویژه مانند کمیسیون برجام در مجلس نهم	موافقت یا مخالفت با وزیر پیشنهادی امور خارجه	رایزنی و سخنرانی رئیس مجلس در اجلاس‌های بین‌المللی	رایزنی‌های رئیس اداره بین‌الملل مجلس شورای اسلامی	رایزنی هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

در ذیل به مهم‌ترین ابزار دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی اشاره می‌شود:

۱-۳. رایزنی‌های دیپلماتیک رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی

یکی از رسالت‌های مهم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی، بررسی طرح‌ها و لوایح مرتبط با حوزه سیاست خارجی و نظارت بر عملکرد وزارت امور خارجه است. در این میان رئیس کمیسیون امنیت ملی با تعیین و اعزام هیئت‌های پارلمانی یا گفتگو با هم‌تایان پارلمانی‌اش، نقش مهمی را در فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه برعهده دارد.^۱ دیدار با سفرای کشورهای خارجی، رایزنی با هم‌تایان پارلمانی و تأثیرگذاری بر اعضای کمیسیون برای موافقت یا مخالفت با طرح و لوایح حوزه سیاست خارجی تنها بخشی از ظرفیت دیپلماتیک رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی است.

۲-۳. رایزنی‌های رئیس اداره بین‌الملل مجلس شورای اسلامی

رئیس اداره بین‌الملل قوه مقننه با مدیریت دو مجموعه اداره گروه‌های دوستی و اداره مجامع بین‌المللی، به‌صورت غیرمستقیم نقش اثرگذاری را در جهت‌گیری فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه ایفا می‌کند.

1. https://rc.majlis.ir/fa/parliament_commission/national_sec_foreign_policy

۳-۳. رایزنی‌های دیپلماتیک رؤسای فراکسیون‌ها

امروزه احزاب و فراکسیون‌های پارلمانی به‌عنوان یکی از کنشگران فعال روابط خارجی محسوب می‌شوند که متناسب با وزن و اهمیتی که دارند، نقش اثربخشی را در جهت‌گیری دیپلماسی پارلمانی ایفا می‌کنند. برای مثال می‌توان به سفر نمایندگان عضو فراکسیون ایرانیان خارج از کشور مجلس یازدهم به مسقط (پایتخت عمان) در سوم مرداد ۱۴۰۱ اشاره کرد.^۱

اهتمام نمایندگان به دیپلماسی پارلمانی حزب‌محور یا فراکسیون پایه به‌ویژه در کشورهای دارای مجالس دوحزبی از اهمیت بالایی برخوردار است. در مجالسی همچون پارلمان اروپا که براساس ائتلاف‌های حزبی شکل گرفته‌اند، جایگاه فراکسیون در فرایند دیپلماسی پارلمانی پررنگ‌تر است.^۲ به همین دلیل هرگونه ضابطه‌مندشدن و هوشمندی مذاکرات رؤسای فراکسیون‌های مجلس با هم‌تایان پارلمانی در سایر کشورها، از پیشران‌های توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی است.

۳-۴. ارائه ابتکارات پارلمانی

ارائه «ابتکارات پارلمانی منطقه‌ای»^۳ از ظرفیت‌های دیپلماتیک مهم مجالس دنیاست که بیشتر در سطوح دیپلماسی پارلمانی سران پیرامون موضوعی مشخص مطرح می‌شوند.^۴

۳-۵. رایزنی هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

در برخی مواقع با دستور ریاست محترم مجلس شورای اسلامی، رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی و برخی نمایندگان در قالب هیئت‌های دیپلماتیک مأموریت می‌یابند به‌منظور دستیابی به برخی مقاصد سیاسی یا امنیتی با هیئت‌های دیپلماتیک سایر کشورها مذاکره کنند.^۵

۳-۶. نظارت بر حسن اجرای قوانین حوزه سیاست خارجی

نظارت بر قوانین حوزه روابط بین‌الملل یا نظارت بر عملکرد وزارت خارجه یا درخواست از دستگاه‌های ذی‌ربط برای ارائه گزارش عملکرد، بخشی از ظرفیت نظارتی قوه مقننه است که به‌صورت غیرمستقیم بر جهت‌گیری فعالیت‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران تأثیر می‌گذارد که از مصادیق آن می‌توان به بیست‌ودومین گزارش برجامی وزارت امور خارجه در تیرماه ۱۴۰۰ اشاره کرد.^۶

۳-۷. تشکیل کمیسیون‌های ویژه

تشکیل کمیسیون ویژه در حوزه‌های مرتبط با سیاست خارجی، یکی از اهرم‌های دیپلماتیک نمایندگان برای نظارت

1. <https://www.irna.ir/news/84834112/>

2. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

3. Regional Parliamentary Initiative (RPI)

4. IPU(2016). Parliamentary Action Plan on Climate Change, Inter-Parliamentary Union Publication, p:14.

5. <https://www.farsnews.ir/photo/13930316000082>

6. <https://mfa.gov.ir/portal/newsview/644776/>

فعال بر روابط خارجی و منطقه‌ای است که از مصادیق آن می‌توان به تصمیم هیئت‌رئیس مجلس نهم برای تشکیل کمیسیون ویژه بررسی برجام در ۳۰ تیر ۱۳۹۴ اشاره کرد.^۱

۳-۸. حضور قانونگذاران در هیئت‌های دیپلماتیک دستگاه‌های اجرایی

در برخی موارد همراه با هیئت‌های دیپلماتیک دولت، نمایندگانی از قوه مقننه حضور دارند. این اقدام علاوه بر تأثیرگذاری قانونگذاران بر فضای مذاکرات، توان نظارت مستقیم قوه مقننه بر رایزنی‌های سیاسی یا مذاکرات مرتبط با دیپلماسی اقتصادی را نیز ارتقا می‌دهد.^۲

۳-۹. برگزاری کنفرانس‌های پارلمانی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

رایزنی مجالس قانونگذاری دنیا برای تنش‌زدایی از طریق برگزاری کنفرانس‌های منطقه‌ای، یکی از ظرفیت‌های مهم دیپلماسی پارلمانی است که از مهم‌ترین مصادیق آن می‌توان به تأسیس «کنفرانس همسایگان افغانستان» با حضور رؤسای مجالس کشورهای روسیه، ایران، پاکستان، چین، ترکیه و افغانستان در زمینه مبارزه با تروریسم در مجلس دهم اشاره کرد.^۳ شایان ذکر است اولین اجلاس رؤسای مجالس ۶ کشور جمهوری اسلامی افغانستان، جمهوری خلق چین، جمهوری اسلامی ایران، پاکستان، روسیه و جمهوری ترکیه در ۲۴ دسامبر ۲۰۱۷ در اسلام‌آباد پاکستان و دومین کنفرانس نیز با موضوع «هم‌افزایی برای مقابله با تروریسم و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای» در تاریخ ۸-۷ دسامبر ۲۰۱۸ (۱۷ - ۱۶ آذر ۱۳۹۷) در تهران برگزار شده بود.^۴

۳-۱۰. قاعده تبدیل براساس اصول (۷۷) و (۱۲۵) قانون اساسی

یکی از سازوکارهای قانونگذاران مجلس شورای اسلامی برای اثرگذاری بر حوزه سیاست خارجی، موافقت یا مخالفت با عضویت ایران در کنوانسیون‌های بین‌المللی است که در اصول (۷۷) و (۱۲۵) قانون اساسی تبلور یافته است.^۵ در اصل (۷۷) قانون اساسی تصریح شده است:

«عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای

اسلامی برسد.»

اصل (۱۲۵) قانون اساسی نیز تصریح کرده است:

«امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین

امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا

1. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1394/04/30/806154/>

۲. دلاوری‌پور اقدم، مصطفی (۱۴۰۱). پیش‌ران‌های مدیریت جهادی قوه مقننه، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ص ۲۶۶.

3 <https://www.alef.ir/news/3970917006.html?show=text>

4. <https://www.seratnews.com/fa/news/443355/>

5. <https://www.shora-gc.ir/fa/news/1811/%D8%A7%D8%B5%D9%84-%D9%87%D9%81%D8%AA%D8%A7%D8%AF-%D9%88-%D9%87%D9%81%D8%AA%D9%85>

نماینده قانونی او است.»

صلاحیت تصویب همه موافقت‌نامه‌های بین‌المللی که دارای وصف بین‌المللی‌اند و موجب ایجاد تعهد برای جمهوری اسلامی ایران می‌شوند، انحصاراً در اختیار مجلس شورای اسلامی است و عنوان معاهده و همچنین قید داوطلبانه بودن در آن را نمی‌توان مانعی بر صلاحیت مجلس تلقی کرد. همچنین برای مجلس شورای اسلامی حق ورود در جزئیات معاهدات وجود دارد. توافق دولت جمهوری اسلامی ایران بایستی با یکی از تابعان حقوق بین‌الملل باشد، به بیان دقیق‌تر، تنها هنگامی حکم اصول مذکور شامل یک معاهده می‌شود که طرف دیگر یک کشور یا یک سازمان بین‌المللی باشد.^۱

۱۱-۳. تحقیق و تفحص از نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور

با استناد به اصل (۷۶) قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در همه امور کشور را دارد. در همین رابطه، یکی از سازوکارهای قانونگذاران برای اثرگذاری بر جهت‌گیری فعالیت‌های دیپلماتیک که بیشتر نقش تنظیم‌کنندگی دارد، موافقت نمایندگان با طرح تحقیق و تفحص از نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، وزارت امور خارجه و شورای عالی ایرانیان خارج از کشور است.^۲

۱۲-۳. صدور بیانیه‌های پارلمانی

یکی از ابعاد دیپلماسی عمومی مجلس شورای اسلامی برای انعکاس مواضع دیپلماتیک قوه مقننه، صدور بیانیه‌های پارلمانی است. برای مثال می‌توان به بیانیه اول اسفند ۱۴۰۰ هجری شمسی مجلس یازدهم اشاره کرد.

۱۳-۳. گروه‌های دوستی

گروه‌های دوستی، یکی از ظرفیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است که نقش و جایگاه آنان در ساختار سیاست خارجی به‌صورت محسوس در حال افزایش است. روند افزایشی و رشد کمی و کیفی گروه‌های دوستی مجلس اول تا یازدهم بیانگر این واقعیت است که جمهوری اسلامی ایران بخشی از تحرکات دیپلماسی پارلمانی خود را از طریق ساماندهی و جهت‌دهی به گروه‌های دوستی دنبال می‌کند و پیش‌بینی می‌شود با توجه به تقویت جایگاه مجالس قانونگذاری در روابط بین‌الملل، نقش‌آفرینی گروه‌های مذکور در روابط منطقه‌ای و بین‌المللی افزایش یابد.^۳

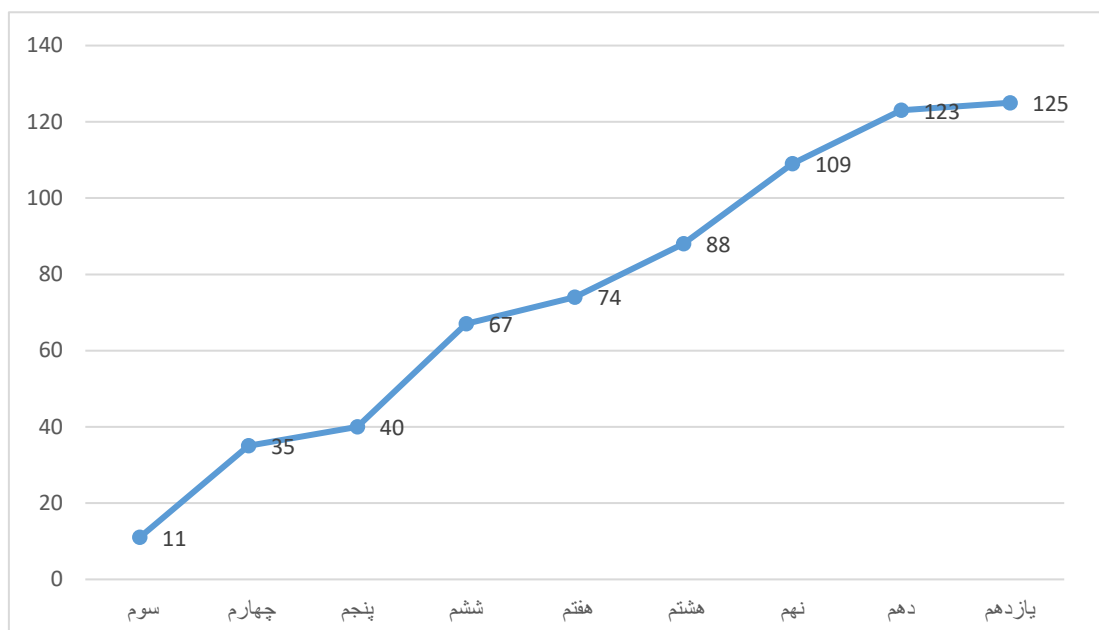
1. <https://www.dadsarayar.com/post/1481/>

2. <https://www.mehrnews.com/news/1179465/>

۳. دلاورپورقدم، مصطفی (۱۴۰۱). پیشران‌های مدیریت جهادی قوه مقننه، تهران: کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ص ۱۳۴.

نمودار روند رشد گروه‌های دوستی از مجلس سوم تا یازدهم

مطالعه تطبیقی کشورهای دارای نظام پارلمانی پیشرفته نیز نشان از این واقعیت دارد که جایگاه گروه‌های دوستی در مجالس مذکور به صورت قاعده‌مندی تقویت شده است و بخش چشمگیری از تحرکات دیپلماسی پارلمانی این کشورها از طریق نظام‌مند کردن فعالیت این گروه‌ها دنبال می‌شود.

۱۴-۳. ملزم شدن وزارت امور خارجه برای ارائه گزارش‌های نظارتی به نمایندگان

یکی از ظرفیت‌های نظارتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ملزم‌سازی وزارت امور خارجه به گزارش عملکرد در خصوص توافقنامه‌های مهم بین‌المللی است که از مصادیق آن می‌توان به ملزم‌سازی وزارت خارجه برای ارائه گزارش‌های سه‌ماهه در خصوص برجام به مجلس شورای اسلامی اشاره کرد. در همین راستا بیست‌ودومین گزارش سه‌ماهه وزارت امور خارجه دولت دوازدهم در مورد اجرای برجام در ۲۱ تیرماه ۱۴۰۰ تقدیم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس یازدهم شد. بخشی از این گزارش مهم شامل آخرین وضعیت احیای برجام و مذاکرات صورت گرفته در وین بود. ۴۴ صفحه از این گزارش ۲۶۲ صفحه‌ای در قالب ۱۴ بخش به ارائه گزارشی از تحولات برجام و مابقی به نامه‌نگاری‌ها و اسناد مربوط به برجام اختصاص داشت.^۱

۱۵-۳. دیپلماسی قانونگذاری

دیپلماسی تقنینی به مفهوم نقش‌آفرینی قانونگذاران در روابط بین‌الملل از دریچه تصویب طرح و لوایح مرتبط با حوزه

1. <https://www.farsnews.ir/news/14000421000261/>

سیاست خارجی است^۱ که از مصادیق آن می‌توان به تصمیم برخی نمایندگان مجلس یازدهم در ارائه پیش‌نویس طرح دوفوریتی دیپلماسی اقتصادی اشاره کرد که در صورت تصویب نهایی، سفارتخانه‌های جمهوری اسلامی ایران به مرکز فرماندهی اقتصادی تبدیل خواهد شد.^۲ تنقیح قوانین مرتبط با حوزه سیاست خارجی، یکی دیگر از ظرفیت‌های مجلس شورای اسلامی برای قوام‌بخشی دیپلماسی قانونگذاری است.

گفتار چهارم: الزامات دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی

ارتقای نقش و اثرگذاری مجلس شورای اسلامی در معادلات منطقه‌ای و جهانی، مستلزم ترمیم برخی ساختارها و برنامه‌های مرتبط با دیپلماسی پارلمانی است. در راستای توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن در گام دوم انقلاب، لازم است نوآوری و تحول‌گرایی در کاربست ظرفیت‌ها و ابتکارات پارلمانی مورد توجه قرار گیرد. همان‌گونه که ریاست محترم قوه مقننه در اوایل فعالیت مجلس یازدهم به خوبی بر آن اشاره فرمودند، لازمه شکل‌گیری مجلس پیشران و اثرگذار، توجه به چهار حوزه کارآمدی، شفافیت، مردمی‌سازی و هوشمندسازی است. این چهار شاخص باید در راهبرد فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه بروز و ظهور داشته باشد. رؤسای مجالس دنیا به‌دلیل برخورداری از جایگاه سیاسی - حقوقی و تأثیرگذاری بر نگاه نمایندگان و مجامع پارلمانی به حوزه سیاست خارجی، نقش مهمی را در جهت‌گیری دیپلماسی پارلمانی ایفا می‌کنند. در راستای توسعه دیپلماسی پارلمانی پیشران و کارآمد در گام دوم انقلاب، پیشنهاد می‌شود راهکارهای ذیل مورد توجه مجلس شورای اسلامی قرار گیرد:

۱-۴. ریل‌گذاری راهبرد مجلس شورای اسلامی در مجامع پارلمانی

یکی از موانع فراروی دیپلماسی پارلمانی متوازن، فقدان برنامه‌ای منسجم درخصوص نحوه مدیریت و بهره‌گیری از ظرفیت هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در مجامع پارلمانی به‌عنوان مهم‌ترین کانون بروز و ظهور دیپلماسی پارلمانی سران است. «دیپلماسی پارلمانی سران»^۳ به مفهوم مذاکرات و رایزنی‌های رئیس قوه مقننه با رؤسای قوای مقننه و مجریه سایر کشورها، رؤسای مجامع مهم پارلمانی، دبیران کل سازمان‌های بین‌المللی و فعالان اقتصادی سایر کشورهاست. به همین دلیل دیپلماسی پارلمانی سران در سطوح مذاکره با رؤسای سایر مجالس دنیا، رؤسای مجامع پارلمانی، دبیران کل نهادهای بین‌المللی و سازمان‌های مردم‌نهاد دنبال می‌شود.^۴

مجامع پارلمانی به‌عنوان مهم‌ترین عرصه فعالیت دیپلماتیک، کانون خردجمعی و اشتراک‌گذاری دانش و تجارب ریاست محترم قوه مقننه و اعضای هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در سطوح بین‌المللی و جهانی است. امروزه برخی مجالس دنیا به‌منظور بهره‌گیری بهینه از فنون دیپلماسی پارلمانی، به‌سمت ریل‌گذاری راهبرد دیپلماسی پارلمانی در افق‌های دو تا چهارساله گام برداشته‌اند. مهم‌ترین دلایل مغفول واقع شدن نگاه راهبردی قوه مقننه به حوزه

۱. دلاورپورآقدم، مصطفی، سیدجلال دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۷). دیپلماسی تکنینی کنگره آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (بررسی موردی تحریم‌ها)، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و پنجم، سال نود و شش، ص: ۲۵۰.

2. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1401/05/03/2747673>

3. Summit Parliamentary Diplomacy

4. <https://www.britannica.com/topic/parliamentary-diplomacy>

دیپلماسی پارلمانی عبارتند از:

- (الف) فقدان هماهنگی و همکاری منسجم بین متولیان دیپلماسی پارلمانی و رسمی کشور،
- (ب) اشراف نداشتن برخی نمایندگان به اصول و مبانی دیپلماسی پارلمانی،
- (ج) جدید بودن ادبیات دیپلماسی پارلمانی.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در زمانی به تصویب رسید که هنوز ادبیات دیپلماسی پارلمانی نه تنها در ایران بلکه در سطح جهانی از رشد لازم برخوردار نبود. به همین دلیل در زمان تدوین پیش نویس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، منحصرأ به وظایف تقنینی و نظارتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی اشاره شد. مجلس شورای اسلامی در راستای توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن، حضور فعالی در متن و حاشیه مجامع پارلمانی دارد که از مصادیق آن می توان به عضویت جمهوری اسلامی ایران در اتحادیه بین‌المجالس جهانی (۱۹۸۱ میلادی)، مجمع مجالس آسیایی (۲۰۰۷ میلادی) و اتحادیه بین‌المجالس اسلامی اشاره کرد. رسالت پشتیبانی فکری و پژوهشی از هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در سه نهاد مذکور برعهده اداره مجامع بین‌المللی اداره کل امور بین‌الملل مجلس شورای اسلامی است که نقش مهمی را در قوام بخشی و ارتقای کارایی فعالیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه در مجامع پارلمانی برعهده دارد.

برای مثال اجلاس اتحادیه بین‌المجالس اسلامی به نشست رؤسای مجالس کشورهای عضو اطلاق می شود که سالی یکبار برگزار می شود.^۱ نمایندگان ۵۴ مجلس قانونگذاری در این اجلاس عضویت دارند. به همین دلیل تبیین راهبرد مجلس شورای اسلامی در اتحادیه بین‌المجالس اسلامی گامی مؤثر در جهت پیشبرد منافع جهان اسلام، حمایت از انتفاضه فلسطین و تقویت پیوندهای ژئواستراتژیک بین کشورهای اسلامی قلمداد می شود.

توصیه می شود با توجه به اهداف، مأموریت، جایگاه بین‌المللی و اهمیت هریک از مجامع مذکور، ریل گذاری راهبرد دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران در مجامع پارلمانی قبل از آغاز به کار دوره جدید مجلس با مشارکت مرکز پژوهش‌ها و اداره مجامع اداره امور بین‌الملل قوه مقننه مورد توجه قرار گیرد. در این سند لازم است همه ظرفیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه و هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی به خوبی شناسایی و راهکارهای لازم برای انتفاع حداکثری آنان از اجلاس‌های مذکور پیش‌بینی شود.

۲-۴. آزادسازی ظرفیت‌های قرن پیش رو، قرن آسیا براساس مزیت‌های ژئوپلیتیک

در معادلات دیپلماسی پارلمانی، از رؤسای مجالس و هیئت‌های دیپلماتیک پارلمانی به‌عنوان کنشگران هوشمند و موتور پیشران تحقق قرن پیش رو، قرن آسیا نام می‌برند. برای مثال مشارکت فعال در اجلاس‌های مجمع مجالس آسیایی یا برقراری گروه تماس بین ریاست محترم مجلس شورای اسلامی با رؤسای مجالس قانونگذاری روسیه، چین، هند، اندونزی، کشورهای همسایه و حوزه آسیای میانه، نقش مهمی را در اشتراک گذاری ظرفیت‌های پارلمانی کشورهای مهم آسیایی برای تحقق قرن پیش رو - قرن آسیا ایفا می‌کند.

1. <http://www.puic.org/new/index.php/conferences-meetings/conferences>

شناسایی ابرچالش‌ها و دغدغه‌های مشترک بین کشورهای آسیایی، به‌عنوان پیشران و موتور محرکه توسعه منطقه‌گرایی پارلمانی شناخته می‌شود، به همین دلیل شناسایی ظرفیت مجالس قانونگذاری در مدیریت تهدیدات مشترک قاره‌ای و شفافیت پیرامون فرصت‌های فزاینده همکاری‌های پارلمانی در قاره کهن، از موضوع‌های راهبردی و اساسی در دیپلماسی پارلمانی سران محسوب می‌شود. هم‌زمان افزایش رایزنی‌ها بین ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و رؤسای گروه‌های دوستی با رؤسای مجالس چین و روسیه به‌صورت غیرمستقیم به گسترش روابط جمهوری اسلامی ایران با «گروه بریکس»^۱ که از قدرت‌های اقتصادی نوظهور دنیا تشکیل می‌شود کمک می‌کند.

۳-۴. ایجاد شورای هماهنگی دیپلماسی پارلمانی

در جهت انسجام راهبردی و تجمیع تجارب گذشته و موجود نمایندگان، پیشنهاد می‌شود تأسیس شورای هماهنگی دیپلماسی پارلمانی به‌عنوان یکی از اهرم‌های مشورتی ریاست محترم قوه مقننه در عرصه روابط بین‌الملل مورد توجه قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود در ترکیب شورای هماهنگی دیپلماسی پارلمانی اعضای زیر عضویت داشته باشند:

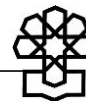
- رؤسای گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی؛
- رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی؛
- دو نفر از نمایندگان ادوار مسلط به حوزه دیپلماسی پارلمانی ترجیحاً رؤسای اسبق کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی؛
- رئیس اداره امور بین‌الملل قوه مقننه؛
- نماینده مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛
- مسئول اداره دیپلماسی عمومی وزارت امور خارجه؛
- دبیران کل مجمع مجالس آسیایی، اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین.

۴-۴. انتفاع حداکثری از دبیرخانه‌های مجامع پارلمانی مستقر در ایران

دبیرخانه مجمع مجالس آسیایی و اتحادیه بین‌المجالس اسلامی در تهران مستقرند، این امر به‌صورت غیرمستقیم ظرفیت دیپلماتیک ریاست محترم مجلس و اعضای هیئت دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای ایفای نقش فعال در تحولات پیرامونی و بین‌المللی را افزایش داده است.^۲ ایجاد گروه تماس و تقویت پل‌های ارتباطی بین ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و دبیرخانه مجامع پارلمانی مستقر در تهران، شعاع و بُرد اثرگذاری فعالیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم مجلس شورای اسلامی را در سطوح بین‌المللی ارتقا دهد.

1. BRICS

۲. دلوربوراقدم، مصطفی (۱۴۰۰). دیپلماسی پارلمانی (۱). مجمع مجالس آسیایی و الزامات فراروی جمهوری اسلامی ایران، شماره مسلسل ۱۸۱۸، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات سیاسی، ص ۲.

۴-۵. تدوین تقویم دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران

زمان برگزاری برخی اجلاس‌های مجامع پارلمانی مانند اتحادیه بین‌المجالس جهانی مشخص است، یکی از سازوکارهای بهره‌وری حداکثری از نقش ریاست محترم مجلس در عرصه مجامع پارلمانی، تبیین سناریوهای مختلف و سازوکارهای نقش‌آفرینی قوه مقننه با استفاده از نظرات خبرگان روابط بین‌الملل است. به عبارتی توصیه می‌شود قبل از حضور ریاست محترم مجلس شورای اسلامی، پیش‌نویس سازوکارهای ایفای نقش فعال هیئت‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران در مجامع پارلمانی که زمان برگزاری آنها در طول سال مشخص است، برای ریاست محترم قوه مقننه و شورای اجرایی بین‌المجالس جمهوری اسلامی ایران ارسال شود.

۴-۶. ابتکار و نوآوری برای گسترش منطقه‌گرایی پارلمانی

یکی از ظرفیت‌های نوین و اثربخش ریاست مجلس برای ایجاد «دیپلماسی پارلمانی امنیت آفرین»^۱، برگزاری اجلاس‌های پارلمانی منطقه‌ای برای بازگشت صلح و امنیت در مناطق تنش‌آفرین است. برای مثال تشکیل اتحادیه بین‌المجالس پیمان شانگهای، اتحادیه بین‌المجالس کشورهای فارسی‌زبان، اتحادیه بین‌المجالس کشورهای حاشیه دریای خزر و اتحادیه بین‌المجالس تروئیکای جنبش عدم تعهد برخی ابتکارات منطقه‌ای در حوزه کارآمدسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شوند که خروجی آن تقویت نقش‌آفرینی مجلس شورای اسلامی در فرایند استقرار صلح و امنیت پایدار با ابتکار ریاست قوه مقننه خواهد بود. در این میان توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی نیز تنها از دریچه گسترش منطقه‌گرایی پارلمانی امکان‌پذیر است.

یکی از مهم‌ترین نتایج توسعه روابط خارجی از دریچه گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی، تأثیرگذاری در فرایند رأی‌گیری است. کشورهایی که ارتباطات خوبی با هم دارند، می‌توانند در تصمیم‌های مهم بین‌المللی رأی یکدیگر را داشته باشند. برای مثال دیپلماسی پارلمانی در قالب کشورهای عدم تعهد، بسیار تأثیرگذار است و اغلب اعضای این پیمان روابط خوبی با جمهوری اسلامی دارند.

۴-۷. ارزیابی مستمر عملکرد هیئت‌های دیپلماتیک و گروه‌های دوستی

برخی تحلیل‌گران از هیئت‌های دیپلماتیک پارلمانی با عنوان «کنشگران دیپلمات - لابی‌گر»^۲ نام می‌برند. هیئت‌های دیپلماتیک از طریق رایزنی با مجالس همسو می‌توانند در فرایند رأی‌گیری یا «فضای دیپلماتیک»^۳ حاکم بر مجلس تأثیرگذار باشند. هر ساله تعدادی از نمایندگان ازسوی مجلس شورای اسلامی برای مشارکت در اجلاس‌های مجامع پارلمانی به خارج از کشور اعزام می‌شوند. در جمهوری اسلامی ایران، رسالت پشتیبانی از فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی برعهده اداره کل امور بین‌الملل است که از دو بخش «اداره روابط پارلمانی و گروه

1. Security – Building Parliamentary Diplomacy
2. diplomatic/lobbying
3. Diplomatic Sphere

دوستی» و «اداره مجامع بین‌المللی» تشکیل شده است.^۱ توصیه می‌شود با مشارکت مرکز پژوهش‌های مجلس، اداره کل امور بین‌الملل و کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی، شاخص‌هایی برای سنجش و ارزیابی عملکرد هیئت‌های دیپلماتیک و گروه‌های دوستی مشخص شود.

۸-۴. مستندسازی و هوشمندسازی شرح مذاکرات رئیس و هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

یکی از تدابیر هوشمندسازی و چابک‌سازی دیپلماسی پارلمانی سران، مستندسازی شرح مذاکرات رئیس مجلس شورای اسلامی، رؤسای هیئت‌های دیپلماتیک قوه مقننه و رؤسای گروه‌های دوستی است. تهیه بانک اسناد پشتیبان و دیجیتال‌سازی شرح مذاکرات ریاست محترم مجلس از مصادیق استفاده از ظرفیت‌های فناوری در حوزه دیپلماسی پارلمانی است که در زمره اولویت‌های چهارگانه مجلس یازدهم (هوشمندسازی، مردمی‌سازی، کارآمدسازی و شفافیت) نیز قرار می‌گیرد. انتشار شرح مذاکرات دیپلماتیک رؤسای مجلس یازدهم و رؤسای ادوار گذشته مجلس می‌تواند به‌عنوان یک سند پشتیبان مطالعاتی مادر و مرجع، به توسعه ادبیات دیپلماسی پارلمانی کمک کند.

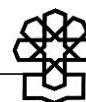
۹-۴. تشکیل شورای مشورتی رؤسای گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی

یکی از سازوکارهای توانمندسازی ظرفیت‌های دیپلماتیک مجلس یازدهم، تأسیس شورای مشورتی رؤسای گروه‌های دوستی و برگزاری جلسات فصلی با حضور بالاترین مقام قوه مقننه است. در واقع رؤسای گروه‌های دوستی پل‌های ارتباطی و دیده‌بانان دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران در عرصه روابط بین‌الملل محسوب می‌شوند، به همین دلیل انتشار وضعیت کنونی و چشم‌انداز تحولات بین‌المللی از منظر رؤسای گروه‌های دوستی، می‌تواند در شکل‌گیری دیپلماسی پارلمانی پیشران بسیار مؤثر باشد.

۱۰-۴. مشارکت فعال در اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین

برگزاری اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، یکی دیگر از ابعاد دیپلماسی پارلمانی قوه مقننه است. شایان ذکر است مجلس شورای اسلامی در ۱۹ اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۹، قانون حمایت از انقلاب اسلامی فلسطین را تصویب کرد و از آن زمان تاکنون ۶ اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین در سال‌های ۱۳۷۰، ۱۳۸۰، ۱۳۸۵، ۱۳۸۷، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ برگزار شده است. دبیرخانه دائمی اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، زیر نظر مستقیم رئیس مجلس شورای اسلامی با تفویض اختیار به دبیرکل در هماهنگی کامل با حوزه بین‌الملل فعالیت می‌کند.

۱. حسینی، سیدحسین (۱۴۰۱). دیپلماسی پارلمانی (۲). گروه‌های دوستی و دیپلماسی پارلمانی متوازن. شماره مسلسل ۱۸۲۰۳، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات سیاسی، گروه پارلمانی، ص ۲.

جدول ۲. اجلاس‌های بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین

دوره اجلاس	نتایج
اجلاس اول	اولین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین به مناسبت بزرگداشت انتفاضه اول ملت فلسطین (انتفاضه استقلال) و در پنجمین سال مقاومت بی‌وقفه انتفاضه در برابر دشمن صهیونیستی ۲۷ تا ۳۰ مهر ۱۳۷۰ در محل هتل استقلال تهران برگزار شد و در آن رؤسا و هیئت‌های پارلمانی کشورهای اسلامی، احزاب و گروه‌های فلسطینی، گروه‌ها و شخصیت‌های اسلامی و انقلابی از ۴۹ کشور شرکت کردند. از ویژگی‌های این اجلاس حضور شخصیت‌های بزرگ جهان اسلام مانند علامه سیدمحمدحسین فضل‌الله از علمای بزرگ لبنان و مصطفی مشهور از اندیشمندان به‌نام مصر بود. در این اجلاس با تشکیل کمیته‌های سه‌گانه موضوع حمایت از انتفاضه، راه‌های عملی حمایت از ملت فلسطین در داخل و خارج از سرزمین فلسطین، جلوگیری از انتقال یهودیان به سرزمین‌های اشغالی و نقش پارلمان‌ها در حمایت از مردم فلسطین را بررسی کردند.
اجلاس دوم	دومین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین ۱۰ سال بعد هم‌زمان و در حمایت از انتفاضه دوم ملت فلسطین (انتفاضه الاقصی) ۴ و ۵ اردیبهشت سال ۱۳۸۰ در تهران برگزار شد و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) سخنران اصلی آن بودند. اجلاس تصمیم گرفت دبیرخانه‌ای دائمی به‌منظور پیگیری نتایج و توصیه‌های کنفرانس در تهران تشکیل دهد.
اجلاس سوم	سومین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین ۲۵ فروردین ۱۳۸۵ هم‌زمان با اقدامات رژیم صهیونیستی در تخریب باب مغاربه در بخش غربی مسجد الاقصی و با شعار حمایت از قدس شریف و حقوق مردم فلسطین آغاز شد. این دوره از اجلاس که به میزبانی مجلس شورای اسلامی ایران و با حضور رؤسای سه قوه، مقامات لشگری و کشوری و رؤسای مجالس کشورهای اسلامی در سالن اجلاس سران کشورهای اسلامی در تهران برگزار شده بود در ۲۷ فروردین ۱۳۸۵ با صدور بیانیه‌ای ۳۵ ماده‌ای به‌کار خود پایان داد. در این کنفرانس دو گروه کاری با عناوین قدس و مسجد الاقصی، حق بازگشت آوارگان فلسطینی، آخرین تحولات فلسطینی را بررسی کردند و نتایج آن به‌عنوان اسناد اجلاس ثبت شد.
اجلاس چهارم	چهارمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین ۱۴ و ۱۵ اسفند ۱۳۸۷ پس از مقاومت قهرمانانه و پایداری ملت فلسطین در تهاجم ۲۲ روزه رژیم صهیونیستی به غزه برگزار شد. در این اجلاس بین‌المللی که سران سه قوه کشورمان، شخصیت‌ها، افراد و هیئت‌های پارلمانی بیش از ۸۰ کشور جهان حضور داشتند، رهبر معظم انقلاب اسلامی به ایراد سخنرانی پرداختند. در این اجلاس تصمیم گرفته شد تا دولت‌ها و ملت‌های اسلامی و آزادی‌خواه جهان در راستای کمک به ملت فلسطین، کالاها و شرکت‌های صهیونیستی را تحریم و هرگونه مناسبات سیاسی و دیپلماتیک و اقتصادی و فرهنگی و ورزشی و رسانه‌ای خود را با این رژیم قطع و کلیه پارلمان‌های شرکت‌کننده قوانین لازم در این زمینه را تصویب کنند.
اجلاس پنجم	پنجمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین نهم و دهم مهر ۱۳۹۰ با شعار «فلسطین: وطن فلسطینیان» در تهران برگزار شد. در این اجلاس، رؤسای مجالس، هیئت‌های پارلمانی، رهبران مقاومت، اندیشمندان، شخصیت‌ها و فعالان عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و احزاب و تشکل‌های مختلف بیش از ۸۰ کشور جهان با هدف حمایت و پشتیبانی همه‌جانبه از مبارزات ملت فلسطین و مقاومت مقدس این ملت در برابر رژیم صهیونیستی گردهم آمدند و در پنج کمیسیون راه‌های فعال‌سازی ظرفیت‌های پارلمانی و بین‌المللی برای حمایت از فلسطین، تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی و آینده انتفاضه و مقاومت فلسطین، آزادی قدس شریف و بازگشت آوارگان فلسطینی و رفع محاصره فلسطین و غزه را بررسی کردند. «تأسیس صندوق ویژه‌ای با هدف جمع‌آوری کمک‌های مردمی برای حمایت از قدس و مردم پایدار فلسطین و راه‌اندازی مرکز بین‌المللی مطالعات راهبردی قدس» از تصمیمات پنجمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین بود. رهبر فرزانه انقلاب در جمع رهبران بلندپایه گروه‌های مقاومت فلسطین و لبنان و رؤسا و مسئولان پارلمانی جهان اسلام با تشریح طرح جمهوری اسلامی در قضیه فلسطین، خاطر نشان کردند: هدف والای امت اسلامی یعنی

دوره اجلاس	نتایج
	«آزادسازی همه فلسطین بدون چشم‌پوشی از یک وجب از این سرزمین اسلامی»، تنها با صبر و تدبیر و توکل و «مجاهدت همگانی گروه‌های مقاومت و ملت‌ها و دولت‌های اسلامی» محقق خواهد شد. ^۱
اجلاس ششم	ششمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین با شعار «همه برای قدس» در سوم و چهارم اسفند ۱۳۹۵ با سخنرانی رهبر معظم انقلاب افتتاح شد. ^۲ این کنفرانس با شرکت بیش از ۷۰۰ مدعو خارجی متشکل از مقامات و رهبران سیاسی، پارلمانی و مذهبی و رهبران مبارزه فلسطین و مقاومت و سمن‌های جهانی حامی فلسطین برگزار شد. ^۳ در زمینه قانونگذاری، مهم‌ترین اقدامات دبیرخانه ششمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین عبارت بودند از: - تصویب قانون الحاق یک تبصره به ماده یک قانون حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین. - تدوین و تنظیم پیش‌نویس طرح مقابله با اقدامات رژیم صهیونیستی علیه کشورمان و تصویب آن. - تدوین طرح سیاسی و دمکراتیک برگزاری همه‌پرسی در سرزمین‌های اشغالی.
اجلاس هفتم	اولین جلسه هماهنگی هفتمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین در ۲۳ اسفند ۱۴۰۱ برگزار شد. این جلسه با حضور جمعی از کارشناسان، فعالان حوزه فلسطین، نمایندگان ارگان‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه فلسطین، سازمان صدا و سیما، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، سازمان فرهنگی هنری شهرداری، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، کمیسیون سیاست خارجی و امنیت ملی، وزارت خارجه، مجمع تقریب مذاهب اسلامی، ستاد انتفاضه فلسطین، کمیته حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین ریاست جمهوری، سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت کشور، اتحادیه رادیو تلویزیون‌های اسلامی، ستاد هماهنگی امور فلسطین و گروه‌های فلسطینی حماس و جهاد برگزار شد.

یکی از ابتکارات و نوآوری‌های ششمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، تشکیل نشست با سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای غیردولتی حامی مقاومت فلسطین در محل اجلاس سران بود.

۱۱-۴. حضور وابسته‌های مطالعاتی در ترکیب هیئت‌های پارلمانی

یکی از روش‌های ارتقای توان تحلیلی پژوهشگران، قرارگیری آنان در محیط عملیاتی و بررسی‌های میدانی است. به نظر می‌رسد رایزنی ریاست محترم مجلس شورای اسلامی برای حضور نخبگان پژوهشی در سفر هیئت‌های دیپلماتیک پارلمانی می‌تواند در ارتقای کارایی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران مؤثر باشد.

۱۲-۴. تعیین تقویم زمانی ثابت برای برگزاری اجلاس‌های بین‌المللی

یکی از شاخص‌های دیپلماسی پارلمانی کارآمد، وجود انضباط سازمانی و برنامه‌ای در برگزاری اجلاس‌های بین‌المللی است. برای مثال می‌توان به برگزاری منظم نشست‌های بهاره و پاییزه اتحادیه بین‌المجالس جهانی یا اجلاس رؤسای مجالس دنیا اشاره کرد ولی برخی اجلاس‌ها مانند اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و مجمع مجالس آسیایی در تقویم‌های زمانی متفاوت برگزار می‌شوند. برای مثال نهمین اجلاس بین‌المجالس اسلامی در مهرماه ۱۳۹۲ و دهمین اجلاس آن

1. <https://www.leader.ir/fa/content/8621/www.leader.ir>

2. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/12/03/1335001/>

۳. اداره کل بین‌الملل (۱۳۹۹). آشنایی با وظایف و فعالیت‌های حوزه بین‌الملل مجلس شورای اسلامی و نقش نمایندگان در تحقق دیپلماسی پارلمانی، اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ص ۲۴.

در بهمن ۱۳۹۳ برگزار شد. نبود تقویم زمانی ثابت، یکی از ضعف‌های دبیرخانه‌ها محسوب می‌شود و از طرفی برنامه‌ریزی کشورهای اسلامی برای مشارکت فعال در اجلاس مربوطه را به شدت کاهش می‌دهد. به همین دلیل توصیه می‌شود از طریق ظرفیت دبیران کل اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و مجمع مجالس آسیایی، بستر برگزاری منظم اجلاس‌های مذکور فراهم شود.

۱۳-۴. بهره‌گیری از ظرفیت دیپلماتیک و تبلیغاتی کنفرانس‌های بین‌المللی

از منظر برخی تحلیل‌گران روابط بین‌الملل، سخنرانی و مذاکرات پیرامونی رؤسای مجالس در اجلاس‌های مهم بین‌المللی همچون کنفرانس امنیتی مونیخ یا کنفرانس داووس، نقش مهمی را در ارتقای دیپلماسی پارلمانی سران ایفا می‌کند.^۱

۱۴-۴. حمایت از نقش‌آفرینی بانوان نماینده در عرصه فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

با توجه به نقش پررنگ قانونگذاران زن در کرسی‌های مدیریتی اتحادیه بین‌المجالس جهانی، حمایت از نقش فعال بانوان نماینده در فعالیت‌های دیپلماتیک می‌تواند عمق اثربخشی فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان را افزایش دهد، البته لازم است با برگزاری دوره‌های آموزشی آشناسازی نمایندگان با فنون دیپلماسی پارلمانی، نقش‌آفرینی قانونگذاران از جمله بانوان نماینده مجلس شورای اسلامی در مجامع بین‌المللی پارلمانی ارتقا یابد. شایان ذکر است از ۱۵ عضو شورای اجرایی اتحادیه بین‌المجالس جهانی، حداقل سه نماینده بایستی از قانونگذاران زن باشند.^۲ به همین دلیل حضور برخی نمایندگان زن مجلس شورای اسلامی در ترکیب هیئت‌رئیس‌گروه‌های دوستی یا شورای بین‌المجالس مجلس شورای اسلامی، می‌تواند وزن دیپلماتیک قوه مقننه در اتحادیه بین‌المجالس جهانی را افزایش دهد.

۱۵-۴. ایجاد پست دبیرکل پارلمانی

ایجاد پست دبیرکل پارلمانی از دیگر پیش‌نیازهای به‌روز بودن مجلس جهانی است، زیرا فرایند ثبت تجارب دیپلماتیک قانونگذاران و نمایندگان ادوار مجلس شورای اسلامی را تسهیل و تسریع می‌کند. امروزه در اکثر مجالس قانونگذاری دنیا، پست دبیرکل وجود دارد که نسبت به معاونت اجرایی از قوام و دوام بیشتری برخوردار است، به طوری که با تغییر رؤسای پارلمان‌ها، دبیرکل تغییر نمی‌کند.^۳

۱۶-۴. ایجاد معاونت امور بین‌الملل قوه مقننه

ارتقای اداره کل امور بین‌الملل به معاونت امور بین‌الملل قوه مقننه می‌تواند به انتظام فرایندهای دیپلماتیک و پشتیبانی از فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان کمک کند. یک وزارتخانه برای ساماندهی فعالیت‌های برون‌مرزی خود دارای

1. http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Mirsada_Hallunaj_-_Parliamentary_Diplomacy_as_a_Helpful_Instrument_in_Foreign_Policy.pdf

2. <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

3. <https://the-secretary-general.europarl.europa.eu/en/biography-and-responsibilities>

معاونت امور بین‌الملل است در حالی که مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یکی از قوای سه‌گانه کشور، به‌رغم توسعه روزافزون اهمیت دیپلماسی پارلمانی، امور بین‌الملل در حد مشاور و اداره کل باقی مانده است.

۱۷-۴. تعیین متولی دیپلماسی پارلمانی

یکی از موانع کارآمدسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، فقدان متولی مشخص برای ساماندهی و مدیریت راهبردی فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان است.

۱۸-۴. افزایش نقش کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی در فرایند دیپلماسی پارلمانی

بررسی وظایف و ساختار مجامع پارلمانی اثبات می‌کند که مرکز ثقل تصمیم‌سازی در کمیته‌های تخصصی انجام می‌شود. اتحادیه‌های پارلمانی با گذشت زمان به این نتیجه رسیده‌اند که همه طرح‌ها و لوایح را باید کمیسیون‌ها بررسی کنند. این امر نشان می‌دهد یکی از ملزومات توانمندسازی و چابک‌سازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، ارتقای نقش کمیسیون‌ها در روند فعالیت‌های دیپلماتیک پارلمانی است. توصیه می‌شود نمایندگان، اصلاحات لازم را در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی با هدف تقویت نقش کمیسیون‌ها در فرایند دیپلماسی پارلمانی اعمال کنند. برای مثال افزایش نقش کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی در ترکیب و آرایش گروه‌های دوستی، یکی از تمهیداتی است که به تخصصی‌تر شدن فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی کمک می‌کند.

۱۹-۴. بومی‌سازی تجارب موفق مجالس دنیا

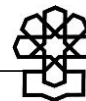
مجلس شورای اسلامی در راستای عقلانیت راهبردی، خردجمعی، کاهش هزینه‌ها و اجتناب از شیوه‌های آزمون و خطا ناچار است از تجارب موفق سایر مجالس دنیا و بومی‌سازی آن براساس قوانین جمهوری اسلامی ایران مبادرت ورزد. برای مثال پارلمان اروپا، اولویت‌ها و برنامه‌های کاری‌اش را در نشست با عنوان «شورای راهبردی رؤسای کمیسیون‌ها»^۱ هماهنگ می‌کند.^۲

۲۰-۴. منطقه‌گرایی پارلمانی براساس هویت و جغرافیای مشترک

همان‌گونه که در دیپلماسی دفاعی و رسمی، بازیگران با همگرایی امنیتی و سیاسی تلاش می‌کنند به‌سمت منطقه‌گرایی حرکت کنند، در حوزه دیپلماسی پارلمانی نیز مجلس با هنگامی می‌تواند در مجامع پارلمانی تحرک بیشتری داشته باشد که تجارب ارزنده‌ای در بخش منطقه‌گرایی پارلمانی به‌دست آورد. توجه مجلس شورای اسلامی به توسعه منطقه‌گرایی پارلمانی، در راستای اهداف سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ و گام دوم انقلاب است.

1. Conference of Committee Chairmen

2. <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/confPres.do?language=EN>

۲۱-۴. قاعده‌مهندسازی ثبت‌نام نمایندگان در مجامع پارلمانی

اشتیاق نمایندگان برای ثبت‌نام و عضویت در برخی مجامع پارلمانی بیشتر از سایر اتحادیه‌هاست. به همین دلیل لازم است شاخص‌های ثبت‌نام و عضویت در برخی مجامع همچون اتحادیه بین‌المجالس جهانی ارتقا یابد تا به صورت خودکار آمار نمایندگان حائز شرایط کاهش یابد و نمایندگانی در ترکیب شورای اجرایی بین‌المجالس حضور یابند که از دانش، تخصص و تجارب لازم برخوردار باشند.

۲۲-۴. تقویت ابعاد مردم‌باوری دیپلماسی پارلمانی

دیدار و رایزنی نمایندگان مجلس شورای اسلامی با چهره‌های شاخص دانشگاهی یا حضور در همایش‌های معتبر علمی یا دیدار با مدیران سازمان‌های مردم‌نهاد یا انعکاس چهره‌ای مطلوب از وضعیت ایران در رسانه‌های معتبر دنیا در حوزه‌های مختلف اجتماعی - فرهنگی می‌تواند برد دیپلماسی عمومی مجلس شورای اسلامی در عرصه روابط بین‌الملل را تقویت کند.

نقش گروه‌های بحث غیررسمی نیز در مردمی‌سازی دیپلماسی پارلمانی حائز اهمیت است. مدیریت گروه‌های بحث غیررسمی، یکی از مبانی فکری توسعه نظام‌هاست. سیستم‌ها به منظور کیفی‌سازی عملکرد، بهبود ساختار و بقای فعالیت خود ناچارند از ظرفیت هر دو گروه بحث رسمی و غیررسمی استفاده کنند.^۱ به همین دلیل امروزه پارلمان‌ها در راستای افزایش بهره‌وری و کارایی، از هر دو شیوه ارتباطی با گروه‌های بحث رسمی و غیررسمی استفاده می‌کنند. دبیران کل و متولیان خدمات اجرایی پارلمانی، نقش مهمی را در تجمیع و سامان‌دهی نتایج گروه‌های بحث غیررسمی دارند. تعبیه تالارهای گفتگو در وب‌سایت پارلمان‌ها برای دریافت نظرات سازمان‌های مردم‌نهاد و انجمن‌های علمی در خصوص مسائل اساسی در حوزه سیاست خارجی، گامی مهم در جهت مردمی‌سازی دیپلماسی پارلمانی است.

۲۳-۴. تعیین شاخص‌هایی برای سنجش عملکرد سالیانه گروه‌های دوستی

در برخی موارد، نبود همسویی بین تخصص نماینده با وظایف گروه دوستی، اشراف نداشتن برخی رؤسای گروه‌های دوستی به زبان‌های خارجی، غفلت از سوابق تجربی و حرفه‌ای نماینده، نبود اساسنامه‌ای مدون برای ارزیابی عملکرد گروه‌های دوستی و ترافیک بالای نمایندگان برای عضویت در برخی گروه‌های دوستی از مهم‌ترین آسیب‌های فعالیت گروه‌های دوستی در ادوار گذشته مجلس بوده‌اند. رؤسای گروه‌های دوستی بایستی از قانونگذارانی انتخاب شوند که از سوابق اجرایی در حوزه فعالیت‌های دیپلماتیک برخوردار بوده‌اند. توجه به اصل توازن و تناسب در چیدمان گروه‌های دوستی، انتشار عملکرد سالیانه گروه‌های دوستی، توجه به دو قاعده سنخیت جغرافیایی و فرهنگی و بازنگری در شرح وظایف دبیران گروه‌های دوستی، برخی ملزومات توانمندسازی گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی است.

۲۴-۴. رتبه‌بندی موزاییکی مجالس براساس اولویت‌های سیاست خارجی در گام دوم انقلاب

در الگوی دیپلماسی پارلمانی موزاییکی هریک از مجالس ملی در موزاییک‌های مشخصی رتبه‌بندی می‌شوند. برای مثال با توجه به اهمیت قرن پیش رو، قرن آسیا، رایزنی با کشورهای همسایه و مجالس کشورهای هم‌چون چین، هند، اندونزی، مالزی از اهمیت بالایی برخوردار است. توصیه می‌شود در رایزنی اداره کل امور بین‌الملل مجلس شورای اسلامی با وزارت امور خارجه، فهرست کشورهایی که از اهمیت بالایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران برخوردارند، مشخص شوند. برای تعیین جایگاه پارلمان‌های ملی در منظومه دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران، لازم است به عناصر زیر توجه شود:

- تفکیک کشورها براساس نظام پارلمانی یا ریاستی

در «نظام‌های سیاسی پارلمانی»^۱، قوه مقننه نقش محوری را در روند پیشبرد سیاستگذاری خارجی و امنیتی برعهده دارد و مجلس به‌عنوان «رئیس حکومت»^۲ و رهبر حزب اکثریت غالباً به‌عنوان «رئیس دولت»^۳ فعالیت می‌کند که می‌تواند به‌صورت «تک‌مجلسی یا دو‌مجلسی»^۴ باشد که با «نظام سیاسی ریاستی»^۵ مانند فرانسه و ایالات متحده که در آن رئیس‌جمهور از قدرت بالایی در ساختار سیاسی برخوردار بوده و همچنین احتمال دارد قدرت پارلمان و دولت در اختیار دو حزب مخالف باشد، متفاوت است. به‌دلیل نقش تأثیرگذار احزاب در نظام‌های سیاسی پارلمانی؛ گسترش روابط دوجانبه با کشورهای برخوردار از نظام سیاسی پارلمانی به‌ویژه پارلمان‌های دارای نظام دوحزبی از قوام بیشتری برخوردار است؛ زیرا این‌گونه نظام‌ها برعکس «نظام‌های پارلمانی چندحزبی»^۶ از ثبات بیشتری برخوردارند.

- کشورهای تأثیرگذار و پرجمعیت جهان اسلام

کشورهای مصر، ترکیه، پاکستان، عراق، اندونزی و مالزی از کشورهای اسلامی هستند که قطب‌های اقتصادی یا جمعیتی دارند و تقویت دیپلماسی پارلمانی دوجانبه یا چندجانبه با آنها، می‌تواند قدرت و توان چانه‌زنی مجلس شورای اسلامی در مجامع پارلمانی را تقویت کند.

- کشورهای دارای روابط اقتصادی بالا با جمهوری اسلامی ایران

برای مثال رایزنی با پارلمان‌های هند، ژاپن و چین به‌دلیل نیاز راهبردی کشورهای مذکور به واردات انرژی از ایران، می‌تواند در راستای تقویت دیپلماسی پارلمانی اقتصادی مفید واقع شود.

- کشورهای دارای کرسی‌های بالا در پارلمان اروپا

هر کشور عضو اتحادیه اروپا متناسب با میزان جمعیت، تعداد معینی نماینده در پارلمان اروپا دارد. تمرکز رایزنی‌های دیپلماتیک با کشورهایی که بیشترین کرسی را در پارلمان اروپا دارند، می‌تواند در توسعه دیپلماسی پارلمانی دوجانبه یا چندجانبه با اتحادیه اروپا مؤثر باشد.

-
1. Parliamentary Political System
 2. Head of State
 3. Head of Government
 4. Unicameral or Bicameral
 5. Presidential Political System
 6. Multi – Party Parliamentary System

- کشورهای دارای احزاب و فراکسیون‌های اسلامی و شیعه

مجالس کشورهای اسلامی که فراکسیون‌ها و احزاب اسلامی و شیعه دارند، از ظرفیت مناسبی برای تقویت دیپلماسی پارلمانی دوجانبه برخوردارند که از مصادیق آن می‌توان به پاکستان، ترکیه، مصر، عراق، افغانستان و لبنان اشاره کرد.

- کشورهای همسایه

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر دو بعد منطقه‌گرایی و فرامنطقه‌ای متمرکز شده به طوری که تأکید بر گسترش همکاری با کشورهای همسایه بر منطقه‌گرایی و تأکید بر تقویت روابط با جهان اسلام مبنی بر رویکرد فرامنطقه‌ای است که این خود مبین وجود تلفیقی از واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی در حوزه دیپلماسی پارلمانی است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

سیاست خارجی متوازن، مستلزم استفاده از ظرفیت‌های توأم دیپلماسی رسمی و پارلمانی است. در هزاره سوم میلادی، توجه مجالس دنیا به دیپلماسی پارلمانی به طور شتابان در حال افزایش است. در همین راستا تحول در شیوه، برنامه و اهداف کنشگران دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران متناسب با اولویت‌های گام دوم انقلاب، گامی مؤثر در جهت شکل‌گیری دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی است.

حمایت هیئت‌رئیس مجلس شورای اسلامی از ایجاد احزاب پارلمانی مقتدر و رایزنی رؤسای آنان با همتایان پارلمانی، نقش بی‌بدیلی را در فرایند چابک‌سازی فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه ایفا می‌کند. ارائه ابتکارات پارلمانی همچون برگزاری اجلاس‌های بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین و برگزاری اجلاس‌های پارلمانی منطقه‌ای برای توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی ضروری است.

نظام‌مند کردن، ارتقای کیفی و مدیریت زمان در ارائه بیانیه‌های پارلمانی، بخش دیگری از ملزومات هوشمندسازی دیپلماسی پارلمانی است. در این میان ملزم‌سازی وزارت امور خارجه به ارائه گزارش‌های نظارتی سه‌ماهه در خصوص اقدامات انجام شده در حوزه دیپلماسی اقتصادی یا بی‌اثرسازی تحریم‌ها، از دیگر ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی است. هم‌زمان حفظ روحیه انقلابی و استکبارستیزی بایستی در همه تحرکات دیپلماتیک نمایندگان بروز و ظهور داشته باشد.

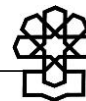
بومی‌سازی تجارب موفق سایر مجالس قانونگذاری دنیا و حذف سفرهای غیرضروری هیئت‌های دیپلماتیک و سازمان‌دهی آنها در قالب دیپلماسی پارلمانی متوازن، از پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی است. موفقیت هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در مجامع پارلمانی، تاحدودی به حضور هوشمندانه و فعال گروه بین‌المجالس مجلس شورای اسلامی در اتحادیه بین‌المجالس جهانی بستگی دارد. به همین دلیل باید نمایندگان در شورای بین‌المجالس عضویت داشته باشند که بر فنون دیپلماسی پارلمانی و اولویت‌های سیاست خارجی اشراف کامل داشته باشند. توسعه نهادهای پارلمانی منطقه‌ای براساس مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی و هویتی، گام دیگری برای ارتقای کارایی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. یکی از دلایلی که مجمع مجالس آسیایی نتوانسته از همه ظرفیت‌هایش برای اثرگذاری بر روابط بین‌الملل قاره‌ای استفاده کند، فقدان تجارب مجالس آسیا در تأسیس اتحادیه‌های

پارلمانی منطقه‌ای است. مجالسی که در سوابق کاری خود، نقش پررنگی را در تأسیس یا حضور در رده‌های مدیریتی مجامع پارلمانی منطقه‌ای داشته‌اند از اقبال بیشتری برای تصاحب کرسی‌های مدیریتی اتحادیه بین‌المجالس جهانی برخوردار بوده‌اند. پایش و مطالعه اتحادیه‌های پارلمانی نشان می‌دهد که براساس همکاری‌های متقابل اقتصادی تأسیس شده‌اند. این امر بیانگر این واقعیت است که شعاع دیپلماسی پارلمانی متوازن نه تنها حوزه سیاست خارجی را پوشش می‌دهد بلکه در صورت تدبیر مناسب به توسعه دیپلماسی اقتصادی نیز کمک می‌کند.

منابع و مأخذ

۱. اخوان کاظمی، مسعود و ایوب نیکونهاد (۱۳۹۹). سیاست خارجی مکتوب جمهوری اسلامی ایران در پرتو اسناد بالادستی، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۴.
۲. اداره کل بین‌الملل (۱۳۹۹). آشنایی با وظایف و فعالیت‌های حوزه بین‌الملل مجلس شورای اسلامی و نقش نمایندگان در تحقق دیپلماسی پارلمانی، اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی.
۳. حاجی مینه، رحمت، محمد عابدی (۱۳۹۸). پارلماسی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی بین‌المللی.
۴. دلاورپورآقدم، مصطفی (۱۳۹۴). ساختار، اهداف و مأموریت پارلمان پان‌آفریقا، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات سیاسی.
۵. دلاورپورآقدم، مصطفی (۱۴۰۱). پیشران‌های مدیریت جهادی قوه مقننه، تهران: کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.
۶. دلاورپورآقدم، مصطفی (۱۴۰۰). دیپلماسی پارلمانی (۱). مجمع مجالس آسیایی و الزامات فراروی جمهوری اسلامی ایران، شماره مسلسل ۱۸۱۸، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات سیاسی.
۷. دلاورپورآقدم، مصطفی، سیدجلال دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۷). دیپلماسی تقنینی کنگره آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (بررسی موردی تحریم‌ها)، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست‌وپنجم، سال نودوشش.
۸. صالحی، جواد و سیدکاظم رضوی مبرقع (۱۳۹۶). فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال هشتم، شماره سی ام.
۹. نادری، احمد (۱۴۰۰). نقش اتحادیه بین‌المجالس جهانی در گفتگوهای بین‌پارلمانی و استقرار صلح، تهران: پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی.

10. Inter-Parliamentary Union, 'Parliamentary Involvement in International Affairs', Report to II World Conference of Speakers of Parliaments (New York, 7-9 September 2005).
11. Inter-Parliamentary Relations, <http://www.aph.gov.au/house/info/pro/index.htm>
12. Areas of Expertise, <https://www.parlicentre.org/about-us/area-expertise>
13. Foreign Policy Broker
14. General Introduction of the Shura Council in Saudi Arabia and Parliamentary Diplomacy, <https://ideas.repec.org/a/rfa/ijlpaj/v4y2021i1p41-56.html>
15. <http://www.aalep.eu/about-parliamentary-diplomacy>
16. http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Mirsada_Hallunaj_-_Parliamentary_Diplomacy_as_a_Helpful_Instrument_in_Foreign_Policy.pdf
17. http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Mirsada_Hallunaj_-_Parliamentary_Diplomacy_as_a_Helpful_Instrument_in_Foreign_Policy.pdf
18. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19401>
19. <https://www.britannica.com/topic/democracy/Factions-and-parties>
20. <https://www.dailymaverick.co.za/opinionista/2015-03-30-parliamentary-diplomacy-suistainable-development-beyond-2015/#.vqf3efk-ogv>

21. <https://www.farsnews.ir/news/14010123000815/>
22. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/diplomacy>
23. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/12/03/1335001/>
24. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1400/12/01/2667629/>
25. <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/23783>
26. International Centre for Parliamentary Studies, <https://www.parlicentre.org/>
27. IPU (2016). Parliamentary Action Plan on Climate Change, Inter-Parliamentary Union Publication.
28. Jan Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005).
29. Nicholas Bayne and Stephen Woolcock, *The New Economic Diplomacy Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations* (Farnham: Ashgate, 2011), p;125.
30. Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman (eds.), *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices* (Oxford: Oxford University Press, 2012).
31. Pejo, Phillip (2018). *Parliamentary Diplomacy: An Emeging Actor in Democratized Diplomatic Communication*, Carin Publication.P 13.
32. Regional Parliamentary Initiative (RPI)
33. Rusk, Dean (1955). *Parliamentary Diplomacy Debate vs. Negotiation*, *World Affairs Interpreter*, vol. 26, no. 2.
34. Staviridis, Stelios (2017). *Parliamentary Diplomacy in European and Global Governance*, Brill Publication.
35. Stelios Stavrids, *Parliamentary Diplomacy: Any Lessons for Regional Parliaments" ,* http://www.unizar.es/union_europea/files/documen/
36. Summit Parliamentary Diplomacy
37. Titinen, Seppe (1996). *Role of Parliament in the conduct of foreign relations*, Association of Secretaries General of Parliaments.
38. Trainauskienė, Sigita (2015). *Role of Parliament in Foreign Policy Formation : Anew Democracy Case*,Kaunnas University of Technologies.
39. <http://definitions.uslegal.com/p/parliamentary-diplomacy/>
40. <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/confPres.do?language=EN>
41. <http://www.puic.org/new/index.php/conferences-meetings/conferences>
42. https://daneshnameh.srbiau.ac.ir/article_4060_1b17ef4008e862e5810acc79a5ec1003.pdf
43. https://rc.majlis.ir/fa/parliament_commission/national_sec_foreign_policy
44. <https://www.farsnews.ir/news/14000421000261/>
45. <https://www.leader.ir/fa/content/8621/www.leader.ir>
46. <https://sciencebusiness.net/news/ecosystem-new-direction-regional-innovation-policy>
47. <https://www.irna.ir/news/84834112/>
48. <https://mfa.gov.ir/portal/newsview/644776/>
49. <https://www.seratnews.com/fa/news/443355/>

